N°. 18. Donderdag 13 Juli 1905. 5de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.
Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. ƒ 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.
Per regel . . . . ƒ 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . . - 0.09
» » » 1000 » . . - 0.08
» » » 3000 » . . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie”, en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat,** beiden Den Haag.
Voor de **Administratie,** ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats,** wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat.** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG” ***NIEUWE MOLSTRAAT 20,*** beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen. — Lotsverbetering van Indo-Europeanen. — Petroleumcongres. — Weekoverzicht. — Oost-Indische Berichten. — West-Indische Berichten. — Van Vreemde Koloniën. — Over Siam en de Siameezen. — Inhoud der voornaamste Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië. — Feuilleton.

Mededeelingen.

N. V. Boeatan.

Van den heer *J. A. Loebèr*, die bezig is om eene studie te schrijven over Dajaksch-bamboe-ornament, ontvingen wij het verzoek om aan de leden van «Oost en West» en aan andere belangstellenden te vragen, of zij hem voor een korten tijd **in bruikleen** zouden kunnen afstaan: **met snijwerk versierde bamboekokers** (of afbeeldingen dáárvan), afkomstig uit de *Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo*. Wanneer men ons toezendt, wat men in leen wil geven, dan betalen wij de verzendingskosten en zorgen, dat de eigenaar later, zonder dat daarop voor hem of haar onkosten vallen, zijn goed weer terug krijgt.

Wij hopen op het verleenen van den in het belang der wetenschap verzochten steun te mogen rekenen en vragen aan onze lezers:

Zegt het voort!

Lotsverbetering van Indo-Europeanen.

(*Aangeboden*).

Onder de rubriek O.-I. berichten en beschouwingen releveert het K. W. van 6 Juli j.l. de brochure van Sinjo Frans, betreffende de lotsverbetering van Indo-Europeanen, en dit met overneming van de opmerkingen hieromtrent door de *Semarang Crt.*

Onder meer trekt in die opmerkingen één zin vooral mijn aandacht, en daarover wil ik gaarne iets zeggen. Laat men het aangehaalde uit de *Semarang Crt*. onbesproken en onbestreden, dan zullen ook de lezers van het K. W. zeer waarschijnlijk onjuiste conclusies maken, omtrent de plannen van den Indischen Bond, die lotsverbetering van den Indo in de eerste plaats zoekt in den zoogenaamden «kleinen land- en tuinbouw».

Omdat, hetgeen de Semarang Crt in bedoelde zinsnede betoogt, m. i. zeer onjuist is.

Deze door mij gewraakte zinsnede is n.l. deze: «De kleine landbouw, waaraan schrijver zijn volle aandacht schenkt, geeft weinig hoop op succes, zooals de ervaring heeft bewezen. Poespo, het landbouwdorp van *Soeria Soemirat*, Lembang, enz. alles is tot heden jammerlijk mislukt.»

Men veroorlove mij een klein stukje geschiedenis:

Toen steller dezes in 1902 Voorzitter werd van de afd. Bandoeng van den I. B., had deze afdeeling door haar wakker en enthousiast bestuur den kleinen landbouw, als middel tot lotsverbetering van den Indo, reeds als hoofdartikel op het program zijner werkzaamheden geplaatst. De idee, uitgegaan van het hoofdbestuur van den Bond zelf, was in den strijd om het beheer van den Bond, en onder het treurig gehaspel met en door de zich beurtelings verwisselende leden van het hoofdbestuur te Batavia, verflauwd en dreigde weg te spoelen onder de stroomen inkt, die er, zonder de hoofdzaak te raken, in het Bondsblad en elders over uitgestort werden. Men kibbelde en streed over mogelijk en onwaarschijnlijk succes, meestal onder mannen, die van de zaak zelve geen greintje begrip toonden te hebben, en het publiek, beu van al dat gezeur, had er genoeg van. De pers weldra eveneens. Toen trad het afd. bestuur te Bandoeng op en bestudeerde de kwestie van de meest practische zijde. Het schreef er niet meer over, maar handelde. In die phase werd ik voorzitter dezer afdeeling. Wij hadden een stuk grond gevonden, dat naar het ons voorkwam, zich uitstekend leende tot kolonisatie van Indo-Europeanen op aanvankelijk kleine schaal. Die grond omvatte het schiereiland aan de Z.W. kust van Bantam, grootendeels bedekt door de heuvelen van den *G. Pajoeng* en wel meer bepaald de strandvlakten aan *de Meeuwenbaai.* Dit is woest en onbewoond terrein, dat echter vroeger wel ter dege bevolkt is geweest en in rijstcultuur werd genomen. Vrees voor tijgers, drang van de zijde van het Bestuur, dat de afgelegen dessa's moeielijk kon bereiken, waren hoofdredenen van het verloop der kleine bevolking. Onder de alang-alang vindt men de sporen van vroeger aangelegde sawah's nog gemakkelijk terug. Een paar leden van het Bandoengsche bestuur vonden er vruchtbaren kleibodem, overvloed van water, maagdelijk woud met allerhande boschproducten, wild in overvloed en als het beste wellicht van al, een vischrijkdom in het aangrenzende water, die fabelachtig was. In drie dagen vischten onze mannen er eenige duizenden exemplaren van de beste soort zeevisch. Anderen van ons herhaalden de onderzoekingstocht; er werd geïnformeerd en gecorrespondeerd met velen, ook met bestuursambtenaren, die der zake kundig waren, en het resultaat was, dat wij besloten het hoofdbestuur van den I. B. aan te sporen, deze terreinen aan de regeering te vragen op voet der bepalingen, vermeld in Gouvern. besluit 20 Juni 1901 (bijl. Ind. Stbl. No. 5611). Het hoofdbestuur was alweer onvolledig, de aanwezende leden er van weifelden. Het *Bat. Nieuwsblad* bestreed ons plan in een persoonlijk en hatelijk artikel tegen den voorzitter der afd. Bandoeng gericht, en deze bleef niet in gebreke daarop uitvoerig te antwoorden in de *Javabode.* Een conferentie, bijeengeroepen door de afd. Buitenzorg, onder praesidium van den heer Hinloopen Labberton, waar het bestuur der afd. Batavia, Meester Cornelis, Buitenzorg en Bandoeng vertegenwoordigd waren, was van deze polemiek het gevolg en eindigde met wederzijdsche overeenstemming. Bandoeng, daartoe uitgenoodigd, ontwikkelde nog eens zijn plannen en trachtte de bezwaren van Buitenzorg en Batavia te weerleggen, niet zonder succes. De Heer Hinloopen Labberton nam op zich, de zaak te brengen onder de aandacht van den Gouvernts. Secretaris, den Heer Cohen Stuart.

Een zeer uitvoerig en breed uitgewerkt verslag onzer werkzaamheden, van onze financieele berekeningen, onze plannen van uitvoering, van wat we aangeschaft wenschten, van wie we de eerste kolonisten wenschten te maken, hoe wij de kolonie dachten in te richten, te beheeren en te administreeren; kortom, alles werd uitvoerig en juist becijferd en op papier gebracht; en ondergeteekende, in- en voorgelicht door een staf van deskundigen, van mannen van ervaring op het gebied van landbouw, tuinbouw, visscherij, jacht, handenarbeid, enz. had van dien arbeid weken lang het leeuwendeel. Het was een zwaar stuk werk.

En wat was nu overal en altijd het kardinale bezwaarpunt, dat wij te weerleggen hadden?

Dit: De kolonisatieproeven te *Poespo* en van *Soeria Soemirat* zijn mislukt.

Ergo: Kolonisatie door Europeanen en Indo-Europeanen is gebleken te zijn een onmogelijkheid Dit was altijd hetzelfde en het oude lied.

En daarom trok ondergeteekende ook mede naar Poespo. Daar onderzochten wij alles, spraken met de nog aanwezige kolonisten(?); onderzochten den bodem en wat er op geteeld was en geteeld kon worden; confereerden met den Controleur van B. B., den heer Schrok; namen als erkend deskundige den groenten- en bloemkweeker, den Heer Elfrich van Ngadiwono in den arm, en kwamen tot deze wetenschap: De kolonisatie te Poespo *kon* niet slagen, *a.* omdat de grond niet deugde; *b.* omdat de kolonisten, oud-militairen, absoluut onbruikbaar waren; *c.* omdat de leiding was toevertrouwd aan gansch verkeerde handen.

Daarop trokken we naar de zoogen. kolonie van *Soeria Soemirat* en deden ongeveer hetzelfde; alleen hadden wij hiervan, door de nabijheid van Bandoeng en de bekendheid van de meesten onzer met de wordingsgeschiedenis dezer kolonie, van meet at aan, bijna reeds voldoende, gegevens. Toch werd op nieuw een serieuse enquête ter plaatse ingesteld, waarbij onze commissie belangrijke diensten ontving van den heer Wolff te Lembang, bekend landbouwer en veefokker, die door eigen arbeid tot een zeer gunstige positie is gekomen, evenals dit het geval is met bovengenoemden heer Elfrich te Ngadiwono. Deze mannen zijn land- en tuinbouwers en hebben als zoodanig in Indië op Indischen bodem met inheemsche hulpmiddelen bewezen, dat langs dien weg door Europeanen grooten welstand kan verkregen worden. Dit even *en parenthese!*

Het resultaat van laatstgemeld onderzoek was: Soeria Soemirat, laat ons zeggen de zeer gewaardeerde en philantropische Voorzitter, Dr. W. van Lingen, *moest* fiasco maken, daar alweer *a.* de grond niet deugde, maar vooral *b.* daar de leider allerminst voor zijn taak berekend was. Deze man, door Dr. van Lingen ter kwader ure aldaar aangesteld, beging fout op fout en moest — al was het andere goed geweest — de kolonieplannen verijdelen. Voorts was de cultuur van groenten en aardappelen aldaar misplaatst. De grond deugde er niet bijzonder voor; maar ook er was geen afvoer mogelijk. Men kon de producten niet ter markt brengen. De menschen liepen weg, en de kolonie mislukte. Dit hadden we te publiceeren en diende ons tot argument, als wij beweerden: Er is nog nimmer een kleine landbouwkolonie in Indië *op de rechte wijze* aangelegd. Wat mislukte, waren parodieën. Wij zouden het anders aanleggen. We zouden ten eerste geen landbouwers creëeren uit oud-militairen of uit zwakke en den landbouw gansch onkundige volwassenen.

Wij zouden nemen zes à zeven gezinnen, reeds door ons uit de aanbiedingen over geheel Java uitgekozen, bestaande uit arbeidsvermogende, krasse echtelieden, ieder paar met 3 à 4 kinderen, waaronder totaal tien flinke jongens van 12 tot 17 jaren. Die jongens zouden onze *bibit* zijn voor de a. s. landbouwers. De vaders waren allen gewezen rijst- en groente- of rietplanters. De attesten, die we van hen verkregen van particuliere- en bestuurszijde, waren zonder onderscheid zeer gunstig. In de gesprekken met hen kregen we hoogen dunk van hun eenvoud, energie en ervaring. Zij zouden werken met hun jongens en *met inlanders als knechten.* Geen «saparoe-saparoe»-stelsel, waarbij de inlander slooft en de Europeaan slentert en den toewan uithangt. Waar men dit stelsel toepast, daar fokt men geen landbouwers; de uitkomst heeft het alom in Indië bewezen.

Wij zouden rijst laten telen, visch laten zouten en drogen, varkensvleesch en hertenvleesch doen bereiden tot *dengdeng*, boschproducten laten verzamelen, als de arbeid op de sawah's stil stond, kleine groententuinen en poelowidjovelden laten aanleggen op de hoogten, manden laten vlechten van rottan, uien vooral laten kweeken en komkommers, producten die op de passars overal gewild zijn, en die op bijna elken bodem willen groeien; kortom: wij hadden onzen koker vol pijlen en bleven ons niet bepalen tot één arbeidsveld, wat tot eentonigheid en afmatting leidt en te veel risico veroorzaakt tevens.

Dit alles was door ons beschreven en stond op het punt der Hooge Regeering te worden aangeboden. We waren vol moed. Een deputatie uit Batavia kwam ons de leiding als hoofdbestuurders van den Bond te Bandoeng aanbieden met het volle beheer over de opbrengst der geldloterij ad ± 30 mille, die nog ter beschikking lag. We weigerden een en ander, afwachtende wat de Regeering doen zou, nu er iets anders was komen opdagen, dat ons huiveren deed voor onze plannen. De Regeering zond een troep vreemdelingen uit den Transvaal en de Oranje-Vrijstaat naar Lembang en gelastte het B. B. te Bandoeng officieus deze «boeren» aan grond, woning etc. te helpen en hun de meest mogelijke hulp en faciliteiten te verleenen, om met deze onverzoenlijken een landbouwkolonie te beginnen.

Daar lag ons plan in duigen! Nu wilde de regeering eerst afwachten, wat deze kolonisatie worden zou. Ik zag het van meet af en schroomde niet, de leden van het comité dezer would-be boerenkolonie te waarschuwen, dat hun streven een goede zaak voor de eigen kinderen des lands

FEUILLETON.

Onder de Palmen.

Naar eene novelle van LOUIS DE GONÈS,
uit „*Le Petit Journal*”.
Door N. v. Z.

Dien avond was er groot feest te Glass. Men vierde er de bruiloft van Dominicus Kabinda en Ashoeka.

Een ieder, die ooit in Gabon geweest is, kent ook deze zoo vriendelijke, kleine voorstad van Libreville.

Tusschen cocospalmen en pisangboomen verscholen, met hare factorijen en haar havenhoofd, waar de landingsbooten aanleggen en ook de slanke prauwtjes, die ivoor en andere produkten uit het binnenland aanvoeren; met hare bekoorlijk op palen gebouwde inlandsche huizen, die door schaduwrijke lanen van elkander gescheiden zijn, en met haar zendingsgebouwen, die op een hoogte gelegen, reeds uit de verte zichtbaar zijn, doet het dorpje Glass ons denken aan een onzer lieflijkste Europeesche badplaatsen. Daar wonen dan ook de meest welgestelde Gaboneezen, dagelijks maken de Europeanen er hun avondwandeling heen, enkele hunner lieten er zelfs ruime, luchtige buitenplaatsen bouwen — men wordt daar voor niet al te veel geld huiseigenaar —, waar zij des Zondags gaan uitrusten van de vermoeienis hunner kantoor- en factorij-bezigheden.

Dominicus was een halfbloed, op Europeesche wijze opgevoed; toen zijn vader voor goed de kolonie ging verlaten, had hij hem voor zijn leven bezorgd door hem tot administrateur eener groote plantage aan te stellen.

De oppervlakkig aangebrachte beschaving had hem niet verwaand gemaakt, hij was altijd goed en vriendelijk gebleven voor zijne rasgenooten en had zich daardoor bij iedereen bemind gemaakt.

Ashoeka was een achternichtje van Felix Rapatjombo, den zoogenaamden vorst der Gaboneezen; al vroeg wees geworden, werd zij door de protestantsche zending opgenomen en grootgebracht; zij deed in schranderheid en wetenschap niet voor haar man onder.

Het huwelijk was volgens de Fransche wetten en gebruiken gesloten. Vele kolonisten hadden dan ook deze plechtigheid door hunne tegenwoordigheid verhoogd en tal van inboorlingen, zoowel familieleden als kennissen, waren van heinde en ver uitgenoodigd om den welvoorzienen bruiloftsdisch eer aan te doen.

De danszaal, waartoe alleen de voornaamste gasten toegang hadden, bestond eenvoudig uit een lap grond, die flink aangestampt was en omgeven door een bamboe-hek, met slingers van bladeren versierd. Men had er een prachtig uitzicht op de zee. De verlichting, bestaande uit rijen Venetiaansche lampions, welke ook overvloedig tusschen de boomen waren geplaatst, voldeed bijzonder goed. Er heerschte een drukkende hitte; zoowel de in ijs afgekoelde champagne, als de palmwijn vonden gretig hun weg naar de dorstige kelen.

Toen het reeds laat in den nacht begon te worden en de muziek een nieuwe *maringa* (inlandsche dans) inzette, maakte Dominicus van de drukte der zich vormende paren gebruik, om zijn vrouwtje naar een afgelegen hoekje te voeren.

„Wat hebt je toch?” vroeg hij haar. „Je ziet er zoo bedroefd en ontdaan uit; je hebt van avond ook niets gegeten; je bent toch niet ziek? Kom, zeg mij maar, wat er aan scheelt; je moogt nu geen geheimen meer voor mij hebben. Wat is er?”

«Ik ben zoo bang.»

«Bang? Waarvoor?»

«Dat weet ik niet. Eigenlijk voor alles. Waarom is Onanga, na zoo langen tijd weg te zijn geweest, nu juist van daag terug gekomen? Dat meisje haat mij, zooals je weet; zij is tot alles in staat.»

«Onanga is teruggekomen uit nieuwsgierigheid, die de overhand kreeg boven haar nijd; en misschien ook uit ijdelheid om met een nieuwe japon te geuren. Maar wat voor kwaad zou ze ons kunnen doen? De kogel is nu door de kerk.» Zij is heusch tot een misdaad in staat. Je kent haar niet zooals ik. Reeds toen wij samen bij de zendelingen leerden, hadden wij 't dikwijls te kwaad en toen jij je hier kwaamt vestigen, werd zij reeds verliefd op je, vóór dat ik je leerde kennen. Je weet, dat zij een afstammeling is van de Galloas; door mij boven haar te verkiezen, hebt ge haar een beleediging aangedaan, die iemand van haar bloed nimmer kan vergeven. En is zij ook niet verwant aan den beroemden negerpriester van Ovenda, den ouden Domka? De misdaden, welke deze man op zijn geweten heeft, zijn niet meer te tellen.»

«Dat is waar», antwoordde Dominicus, Onanga is even heftig en wreed als al hare rasgenooten. Maar ik vraag je nog eens: wat zou zij ons kunnen doen; en waarvoor ben toch zoo je bang?»

«Ik herhaal 't: voor alles. Ik heb van avond niets durven eten dan eenige versch geplukte pisangs, die ik van ons zendingshuis had meegenomen. En, ik wil 't je nu wel bekennen: toen men mij overal zocht, opdat ik het bal zou openen, was ik bij den waarzegger. En deze heeft mij gezegd: Vlucht zoo spoedig mogelijk, met uw man, ver van hier, en ga uw huis niet binnen, want er dreigt u een groot gevaar. Daarom ben ik zoo bang, o, zoo vreeselijk bang!»

«Kom, kindje, wat zijt ge onverstandig. Wie gaat er nu, op een dag als dezen, een waarzegger raadplegen! Kleine heidin, wat zouden de zendelingen wel zeggen, als zij dat wisten? Droog nu je tranen maar af en laat ons samen dansen. Kijk, de gasten beginnen al weg te gaan, daar zij vreezen, dat er een onweder op handen is; weldra zullen wij alleen zijn».

Werkelijk hadden dikke wolken zich samengepakt; geen briesje bewoog den zwaar met elektriciteit beladen dampkring; het scheen, alsof de natuur zich inhield, om later met des te meer onstuimigheid te kunnen losbarsten; en iedereen trachtte zoo spoedig mogelijk een goed heenkomen te vinden. Onanga kwam ook van haar vriendin afscheid nemen, met een aanminning glimlachje op het gelaat, en een uitdagende uitdrukking in de oogen.

Dominicus gaf zijn vrouwtje een arm, om samen naar hunne nieuwe woning te gaan, die hij zelf had laten bouwen en inrichten; hij verheugde zich reeds op hare bewondering.

In de binnengalerij brandde een lamp, maar de jongen, die het huis zou bewaken, was nergens te vinden.

«Hij ligt zeker ergens in de bijgebouwen te slapen» zeide Dominicus, «wij mogen nog blij zijn, dat er in dien tijd geen dieven zijn geweest».

Hij sloot zorgvuldig alle uitgangen en kwam daarna bij Ashoeka terug, die, eenigszins van haar angst bekomen, nu zij zich in veiligheid dacht, vol opgetogenheid haar bewondering te kennen gaf over de keurige inrichting van hun huis. Zij gingen alle kamers bekijken, tot zij eindelijk in de slaapkamer kwamen. Daar stonden al hunne geschenken, waaronder ook een prachtig uitgesneden ivoren doos, met een bijbel er op, het geschenk der zending.

«Kijk toch» zeide Ashoeka, lachend, «welk een mooie bijbel! Daar moesten wij nu, om ons nieuwe leven in te wijden, eens een paar bladzijden uit lezen.»

En de hand er naar uitstrekkend, greep zij het boek. Oogenblikkelijk werd de deksel van de ivoren doos, als

met vernietiging bedreigde. Maar het comité negeerde du haut de sa grandeur het afd. bestuur Bandoeng van den I. B. met groote deftigheid; verzamelde geld bij duizenden van de publieke liefdadigheid; coquetteerde met de «interessante boeren», zoo de heeren als de dames in kwestie! liet die mannen naar Bandoeng komen, om met de dames wandeltochtjes en lawn-tennispartijtjes te maken; gaf het geld in overvloed weg; verwende de menschen; duldde dat de heer Van Ham werd uitgeworpen; liet Gods water over Gods akker loopen; erkende niet en wilde niet inzien, dat Z. Afrikaansche «boeren» geen landbouwers zijn; deed allerlei verkeerde en aldoor mislukte proeven met hoenderteelt, bijenteelt, melkerij, land- en tuinbouw, en beleefde het alzoo, dat binnen één jaar de heele mooie kolonie *Vrijheidslust* uitéén gezwermd was en tot spot diende van heel de Preanger. 't Liep nog sneller af, dan ik voorzien had.

Nu vraag ik: Heeft men het recht na kennisname van al het bovenstaande, te beweren, *nu nog:*

«De kleine landbouw geeft weinig hoop op succes, zooals de ervaring heeft bewezen. Poespo, het landbouwdorp van Soeria Soemirat, Lembang (dat is *Vrijheidslust!*) *enz.* alles is tot heden jammerlijk mislukt?»

De onderstreeping *enz.* is van mij, en wil vragen: Wat is enzoovoort? Wat is er nog meer mislukt op dit gebied?

De groentencultuur bij *Magetan* wellicht? De onderneming van den Heer Wolff bij *Lembang*? Die van den Heer Elfrich te *Ngadiwono*? De pogingen van den Heer van der Steur? De vele kleinere groentenkweekerijen door Inlanders en Chineezen en Europeanen overal in den Indischen Archipel, op Java vooral en in den omtrek van Fort de Kock?

De ervaring heeft wel wat anders bewezen, dan dat *de kleine landbouw* in Indië weinig hoop op succes geeft!

't Is eenvoudig de kwestie van het op touw zetten.

Van harte hopen wij, dat de pogingen van den I. B. met de kolonisatie te Tjitjoeroek zullen worden voortgezet met kracht, maar met kalmte en bezadigdheid, rekening houdende met de mislukking van de verkeerd aangelegde plannen. Die ervaring kan dan zeer zeker van veel nut zijn. Zijn het negatieve gegevens, gegevens zijn het toch. En de zaak is zeker zeer urgent. Zij was het in 1902, zij wordt het met ieder jaar meer. Het aantal paupers van Indo-Europeesche afkomst neemt toe, naar mate zij door den inlander uit de werkplaatsen, den dienst der Staatsspoorwegen en van allerlei particuliere ondernemingen verdrongen worden.

Het onderwijs op de openb. lagere scholen, zooals het thans in Indië gegeven wordt, kweekt onpraktischen en ontevredenen onder hen, leidt op voor klerkje en kleinen ambtenaar, niet tot werkman of landbouwer. Vakscholen ontbreken. Het leger en de vloot zijn geen instituten van philantropie, zooals Sinjo Frans het min of meer schijnt op te vatten. En uit de gewezen ongegradueerde militairen van gemengd bloed recruteert zich alweer het pauperisme; wat Sinjo Frans vergeet. De a. s. Indo-paupertjes komen *niet in hoofdzaak uit de kazerne,* ook al niet, *die* worden of blijven inlandertjes; ze komen uit de kampongs van vagabondeerende Indo's en Europeanen, vooral van hen, die een tijd lang soldaat waren. Men leze hierover eens de verslagen van Joh. van der Steur en raadplege het bestuur der Vincentiusgestichten.

De kleine landbouw, en de ambachtsscholen zullen blijken de eenig proefhoudende bolwerken te zijn tegen het steeds voortwoekerend kwaad van het pauperisme in onze kolonie; en wie ondoordacht en zonder kennis van zaken het opwerpen dezer bolwerken belemmert en bestrijdt, die dient een zeer kwade zaak. Wat van niets en niemand minder, dan van de *Semarang Ct.* mag ondersteld worden!

H. Z. ZEGERS DE BEIJL.

Petroleum-Congres.

Met het oog op de belangen, die voor O.-Indië daaraan zijn verbonden, hebben wij indertijd de oproeping tot deelneming aan het Internationaal Petroleum-Congres te Luik in ons blad opgenomen. Wij geven om dezelfde reden thans van die van 26 Juni af tot 1 Juli gehouden samenkomst een kort verslag. Er was te gelijkertijd te Luik een internationaal congres voor Geologie en Mijnwezen, wederkeerig hadden de leden der beide congressen tot elkaars vergaderingen vrijen toegang. De deelneming uit Nederland was betrekkelijk nog al groot; de Regeering deed zich vertegenwoordigen door Mr. A. Loudon, administrateur bij het Departement van Koloniën en Dr. J. C. A Simon Thomas, scheikundige bij de Directie der Marine te Amsterdam, de voornaamste petroleum-maatschappijen waren als donateur of lid ingeschreven, enkele waren persoonlijk vertegenwoordigd en verscheidene mijnbouwkundigen waren opgekomen.

De voorzittar van het congres, Louis Déjardin, hoofdingenieur en inspecteur der mijnen in België hield de openingsrede, waarin hij duidelijk deed uitkomen, de groote belangrijkheid der petroleumindustrie over de gansche wereld, zelfs voor de landen die geen producenten, doch slechts verbruikers zijn. Sedert de petroleum als verlichtingsmiddel zijn intree deed en de plantenoliën benevens de vetkaars gradueel op zij zette, is nog slechts een halve eeuw verloopen en thans in 1905 bedraagt de totale productie 30.000.000 tonnen tot eene waarde van ruim 700.000 000 gulden. En nog veel grooter zal ze zijn over ettelijke jaren, want sedert 1903 b.v. toen 12 mill. ton geproduceerd werd is ze jaarlijks met 10 pct. toegenomen.

Overweegt men nu daarbij hoe de belangrijkste vraagstukken, wat exploratie, bereiding, toepassing, wetgeving enz. betreft nog onvolkomen zijn opgelost, dan is men het zonder twijfel met den inleider eens, dat gezamenlijke en met ernst voortgezette studie, zooals dit in 't program der petroleum-congressen wordt beoogd, nuttig werk is. Met recht werd echter in 't congres te Luik de opmerking gemaakt, dat de ruimte van vijf jaren tusschen twee op elkander volgende congressen daartoe veel te lang is en dat er tusschen de petroleummannen in alle landen en de permanente congrescommissie voortdurend aanraking moet bestaan. Reeds bij de instelling dier permanente commissie, na het congres in 1900, lag dit trouwens in de bedoeling, maar het begin van alle werk is moeielijk en tot nu toe mocht het slechts in enkele landen gelukken, nationale comités in het leven te roepen.

Op nieuw werd echter te Luik op het spoedig tot stand komen dier comités aangedrongen. Uit zes afgevaardigden van ieder comité zal de Permanente Commissie worden saamgesteld, doch om al dadelijk eene kern daarvoor te hebben, werden voor ieder land drie personen als leden aangewezen; voor Nederland C. Lambrechtsen van Ritthem, directeur der Dordtsche Petroleum-Mpij. Jhr. H. Loudon, directeur der Kon. Ned. Petroleum-Mpij. en Kol. G. E. V. L. van Zuylen, Voorzitter der Ned. Afd. van de Indische Maatschappij van Nijverheid en Landbouw.

Men maakte in 't congres de opmerking. dat voor een actief werkend lichaam, de Permanente Commissie een te groot getal leden zou hebben, doch daarop werd geantwoord. dat die commissie een Centraal-Comité zou kiezen van een klein getal leden, dat voorloopig te Parijs zou zetelen, dikwijls vergaderen, en een actief dagelijksch bestuur er op nahouden.

Reeds 't volgende jaar hoopte men er over te oordeelen of het zou gelukt zijn de nieuwe organisatie in werking te brengen, want eene uitnoodiging door de Rumeniërs van hunne Regeering overgebracht om in 1906 te Bucharest het derde Petroleum-Congres te houden, werd met algemeene stemmen aangenomen.

Al had het Congres te Luik niets anders gedaan, dan het nemen van beide bovenstaande besluiten, het zou voor de toekomst van de petroleum-industrie en wat daarmee in verband staat, nuttig zijn werkzaam geweest. Er werden echter in de sectiën zeer belangrijke verhandelingen gehouden dikwijls door niet minder intressante discussiën gevolgd.

Vooral in Rumenië wordt op 't gebied der petroleumindustrie, zoowel technisch als chemisch en ook commerciëel ernstig gearbeid. Dit bleek ten duidelijkste uit hetgeen de Rumeniërs op 't tentoonstellingsterrein in hun afzonderlijk pavilloen hadden saamgebracht. Groote en duidelijke kaarten langs den wand, gaven de ligging der petroleumvelden aan en bij eene samenkomst van 't congres in 't Rumeensche paviljoen, werd door een bekwaam geoloog helder aangetoond, waarom juist dáár de petroleum gevonden werd. Een hunner niet minder bekwame chemisten, dien wij reeds in 1900 te Parijs hadden leeren kennen, gaf verslag van de vorderingen op dit gebied gemaakt, het was hem gelukt als nevenproduct standhoudende kleurmiddelen uit petroleum te verkrijgen; ook op 't gebied van 't gebruik van den afval ('t residu) voor 't spoorwegwezen en de industrieele ondernemingen werd groote vooruitgang aangetoond.

Eigenaardig was eene geschiedenis van de aardolie en haar toenemend gebruik, door een Amerikaansch congreslid. Daarin werd o. a. door feiten bewezen, dat in Amerika reeds lang vóór de ontdekking door Columbus, petroleum tot verlichting en brandstof werd gebruikt.

In het K. W. een geregeld verslag te geven van alles wat alzoo in de verschillende sectiën ter tafel kwam, ligt niet op onzen weg. Wij willen alleen nog vermelden, dat ook Nederland niet geheel onbetuigd bleef. Dr. Simon-Thomas, de proeven vermeldende door de petroleumcommissie in het laboratorium te Delft genomen, wat betreft 't ontvlammingspunt en 't verlichtingsvermogen, schetste een ontwerp tot verkrijgen van een algemeenen standaard voor de eigenschappen der verschillende in den handel gebrachte oliën. Dit strookte geheel met de richting van „internationale regelingen en overeenkomsten", die blijkens de in de eindzitting uitgebrachte conclusien of wenschen, door de meerderheid in het congres werd voorgestaan.

Ten slotte enkele namen van bekende petroleummannen in het buitenland, die in de Permanente Congres-Commissie werden benoemd: dr. Böhm in Oostenrijk, Zolozieski in Galicie, George Lesueur en Eduard Lippmann in Parijs, Alimanesteanu in Rumenie, Goulichambaroff in Rusland, Sir Marcus Samuel en Sir Boverton Redwood in Engeland dr. Day en Oliphant in Amerika en Louis Déjardin in België.

Onze wensch in 't belang der Ned.-Indische petroleumindustrie is, dat het spoedig moge gelukken een nationaal comité in Nederland samen te stellen, dat in 1906 aan het congres te Bucharest een zeer werkzaam deel neemt.

Week-Overzicht.

De heer Goeman-Borgesius, die in twee districten voor Kamerlid gekozen werd, opteerde voor Enkhuizen, zoodat in het district Zutphen eene nieuwe verkiezing voor een lid van de Tweede Kamer moet worden gehouden.

De verschillende fracties der liberale partij zijn reeds bij elkander gekomen om voorloopige kandidaten te noemen en onder het twaalftal aangewezenen behoort ook de gep. luit.-kolonel van het O. I. leger jhr: Graafland, eene Oost-Indische specialiteit dus!

Overste Graafland, heeft mee zijn best gedaan om de afdeeling Amsterdam van Oost en West op te richten en wij hebben hem toen leeren kennen als iemand die gemakkelijk spreekt, door toon en gebaar bij het houden eener rede indruk maakt en gevat is in het debat; goed opmerker, heeft hij gedurende zijne vrij lange Indische carrière zeker veel ondervinding opgedaan en de militaire toestanden kent hij ongetwijfeld door en door.

Nu is Oost en West allerminst een politieke vereeniging en wij denken er dus niet aan om bij eene kandidatuur voor de Tweede Kamer steun te verleenen, maar toch hopen wij, dat onze leden te Zutphen, ieder voor zich, er eens ernstig over zullen denken of er niet iets aan te doen is om de phalanx van met Indië bekenden in de Tweede Kamer, bij deze gelegenheid met één te versterken.

Het zal weer warm toegaan in Zuid-Celebes, waar, volgens de uit Indië tot ons overgekomen berichten, de onzen tegenover een algemeen georganiseerd verzet zullen komen van de zijde der met ons tot nu toe door tractaten verbonden rijken en rijkjes. Boni heeft ons den handschoen toegeworpen en de wijze, waarop nu ter reede van Badjowa een marine-officier en een matroos om het leven werden gebracht, terwijl op een aangehouden prauw een onderzoek werd ingesteld, bewijst dat wij ons met een ijdele hoop zouden vleien, door aan te nemen, gelijk wel eens gedaan werd, dat wij alleen de hoofden en niet ook het volk tegen ons zouden hebben. Loewoe heeft zich met Boni solidair verklaard; de staatjes van het Adja-Tapparang-verbond deden dit reeds te voren door het contract met de regeering op te zeggen; hoe men in Goa denkt is reeds bekend; en nu zouden zelfs ter hoofdplaats van het gewest maatregelen moeten genomen zijn tegen voorname inlanders, die met Boni heulden.

Het indische leger zal zich hebben voor te bereiden tot zwaren strijd, welker uitkomst, wanneer de zaak krachtig wordt aangepakt, niet twijfelachtig kan zijn. Dat land en volk daarbij wel zullen varen daarvoor staat ons de nieuwe koers borg, waarin het koloniale schip van staat wordt gestuurd.

De „Hertog Hendrik" het pantserschip, dat bij Balangnipa op een klip liep, is gelukkig bij tijds afgebracht, wind en weer dienende. Dat is ten minste een goede tijding bij al die Jobsboden, die hoezeer niet onverwacht ons toch moeten treffen. Een ander heugelijk bericht kwam uit Borneo, waar het optreden der marechaussées met succes moet zijn bekroond door de onderwerping van de laatsten der Pegoestians en van Raden Naoen, het invloedrijke lid der Soerapati familie. De *Nieuwe Cour.* teekende naar aanleiding van dit bericht het volgende aan:

„Met een enkel woord wenschen wij te wijzen op het zeer belangrijke succes wederom door onze op Borneo strijdende officieren en troepen, blijkens de onlangs uit Indië ontvangen telegrammen behaald. Het werk begonnen met de overvalling van den pretendent-sultan Goesti Mohammed Seman in Januari j.l., waarbij deze opstandeling sneuvelde, is thans, wij willen niet zeggen voltooid, doch een aanmerkelijk eind verder gebracht. Wij willen er hier aan herinneren, dat toen het bericht van het sneuvelen van den pretendent-sultan bekend werd, velen hun twijfel uitten of zulks wel van veel invloed op den loop der gebeurtenissen zou zijn. Inderdaad schijnt de toegebrachte slag echter zulk een diepen indruk op de bevolking van de Boven-Doesson te hebben gemaakt, dat — naar de Indische bladen herhaaldelijk meldden — tal van hoofden er toe gebracht werden hun onderwerping te komen aanbieden. En de onvermoeide pretendenten-jager, luitenant Christoffel, die onder de bekwame leiding van den onlangs opgetreden militairen commandant, tevens civiel gewestelijk bestuurder, overste Swart, met de vervolging van den overgebleven weerspannigen telg uit het vorstenhuis van Martapoera, Antoeng Kwing en zijn aanhang was belast, was er tot dusver wel niet in geslaagd hen in hun schuilplaats te overvallen, maar de schrik dien zijn naam verspreidde en zijn aanhoudend streven om hun het verblijf, waar zij zich ook mochten nederlaten, onmogelijk te maken, heeft er de weerspanningen ten slotte toch toe gedwongen het hoofd in de schoot te leggen.

De met den naam Pegoestian aangeduide partij is thans onschadelijk gemaakt; kan men echter reeds hetzelfde zeggen van de andere, welke met haar tegen ons samenspande, die der Soerapati's? Een harer hoofden, raden Naoen, heeft zich, blijkens het regeeringstelegram met Antoen Kwing onderworpen. In hoeverre zijn onderwerping van invloed zal zijn op de houding door het overige deel van zijn geslacht ten opzichte van ons gezag aan te nemen, kunnen wij uit de voorhanden gegevens niet beoordeelen. Het vermoeden ligt echter voor de hand, dat, waar de partij van het verzet zulke zware slagen heeft geleden, een streng volharden bij de in den laatsten tijd gevolgde taktiek en politiek, binnen niet te langen tijd tot volkomen pacificatie zal leiden".

Zooals wij hiervoren reeds aanduidden, is Raden Naoen niet een der minsten van zijn geslacht, en zal zijne onderwerping onzes inziens niet nalaten invloed te hebben op de houding der andere leden zijner familie.

De verslagen der Rekenkamer ingevolge de Comptabiliteitswet aan de Tweede Kamer ingediend, toonen aan dat er een meeningsverschil bestaat ten aanzien van het recht aan officieren en ambtenaren toegekend, om zich door leden hunner familie te laten volgen.

Hierdoor gaat somwijlen het voordeel eener reductie op retour-passages verloren waarmede volgens de Kamer de betrokken officier of ambtenaar zou moeten worden belast, maar de minister sprong voor het personeel in de bres door er op te wijzen, dat ook vroeger, voordat er sprake was van het verleenen eener reductie op retourpassages voor gouvernements-dienaren, de toepassing van bedoeld recht nadeelig voor het land kon werken, zonder dat zulks aanleiding gaf om aan dat recht te tornen. Een kind waarvoor bij den overtocht van den vader slechts de halve passage zou zijn berekend, kwam waar het den vader eerst later volgde het gouvernement op de volle passage te staan. De minister wilde dan ook niet weten van eene voor te stellen restitutie door het betrokken hoofd van het gezin.

De Kamer was ook gevallen over de, in 1902 aan den gewezen luitenant Bosch toegekende tegemoetkoming, zonder dat daarvoor door de Kamers het noodige crediet was toegestaan. Excellentie Idenburg gaf te kennen, dat zijn overleden voorganger, blijkbaar rekening houdend met het bekende Kamer-votum, het initiatief voor die tegemoetkoming had genomen, en dat nu in elk geval in hetgeen geschied was, behoorde te worden berust, daar het niet aanging op den heer Bosch het bedrag in casu te verhalen.

Uit de Pers. Bezoldiging van desa-hoofden op Java. *Alg. Hbl.* van 5 dezer. Kleurlingen op Java. id. id. Rameh id. van 4 dezer.

Het pleidooi in het *Alg. Hbl.* gevoerd tegen de desa-verkiezingen en de daaraan bijna onafscheidelijk verbonden knoeierijen gaf der *Java-Bode* aanleiding instemming te betuigen met het denkbeeld, maar daaraan de vraag vast te knoopen, hoe men aan het geld moest komen voor de bezoldiging der door de regeering te benoemen desa-hoofden.

De bewoordingen, waarin die vraag gesteld was, deden het voorkomen alsof de *Java-Bode* de meening ware toegedaan, dat de desa-hoofden nu louter voor de eer dienden. Dat zulks niet het geval is, toont het *Hbl.* aan, waar het blad er op wijst, dat van de 27229 desa's op Java en Madoera (de Vorstenlanden uitgezonderd) er 22832 zijn, waar ambtsvelden tot een totale uitgestrektheid van 373083 bouws, of 16 bouws per hoofd, aan de desa-hoofden zijn toegekend en zulks veelal op „vaste plaatsen", die zeker niet onder de slechtste zullen behooren; dat die hoofden recht hebben op belasting in arbeid van de desa-dienstplichtigen; en dat jaarlijksch tot een totaal bedrag van ruim 2 millioen gulden of omstreeks f 80 per hoofd aan collecteloon dien hoofden aankomt. De cultuurprocenten als van minder belang en de bedekte inkomsten zooals die verkregen door het verleenen hunner tusschenkomst bij den inhuur van gronden als toevallige baten, waarvan het bestaan moet worden erkend doch minder gewenscht is, niet in rekening brengende, is toch nog heel wat voor het desa-hoofd weggelegd, zoodat dan ook vermoedelijk bij oordeelkundige regeling, volgens het blad, dat wij hiervoren aanhaalden, de feitelijke bezoldiging der desa-hoofden geen groote vermeerdering van uitgaven zou vereischen.

In hetzelfde nummer komt het blad te spreken over de onjuiste gegevens in een der afleveringen van de *Mitteilungen der Kais. Kön. Geogr. Gesellschaft in Wien* verstrekt omtrent de kleurlingen op Java.

De van dag tot dag-schrijver van het *Hbl.* geeft in het nummer van den 4den dezer, naar aanleiding van een artikel in een engelsch tijdschrift, een enthusiaste beschouwing over de rameh. Hij zou wel willen dat die vezelplant in onze koloniën op groote schaal werd aangeplant, zoodat we hem kunnen begroeten als nieuwen varensgast in het schuitje, waarin wij zoolang reeds voeren.

Oost-Indische berichten.

De Heer Vierhout in de gijzeling. De *Semarang Crt.* van 6 Juni schrijft: Gisteren avond omstreeks ½ 7 uur vervoegde zich de deurwaarder, de heer van Mierop, ten huize van den heer Vierhout, hoofdredacteur van *De Locomotief*, op Karang-asem, beteekende het vonnis en ging de heer Vierhout onder geleide van bovengenoemden deurwaarder naar de gevangenis. Dit is

door een terugspringende veer, opgelicht en een kleine slang, van een zeer vergiftig soort, sprong er sissend uit; Ashoeka slaakte een kreet; de adder had haar in de hand gebeten. Bleek van schrik, keken zij elkander aan en als uit één mond riepen zij: Onanga!

Want niemand anders, dan dit door afgunst en haat verblinde meisje, zou zulk een afschuwelijke wraakneming kunnen verzinnen en de slang kon van niemand anders, dan van den ouden Domba, afkomstig zijn.

De negerpriesters en slangenbezweerders zijn werkelijk zeer bedreven in het schadeloos maken van de meest gevaarlijke slangen, door ze heel jong, zoodra ze uit het nest kruipen, te vangen en hen dan, na bedwelming door den rook van zekere grassoorten, de giftklieren en tanden uit te trekken. Maar altijd houden zij er enkele gaaf, om die, tegen grof geld, aan wraakgierigen te verkoopen. Degene, die er een noodig heeft, gaat op dezelfde manier te werk, opdat het dier dan zonder gevaar kan weggedragen worden naar de plaats, waar de wraakneming plaats moet hebben, want het bedwelmingsmiddel werkt daartoe lang genoeg na.

Slechts één oogenblik stond het echtpaar verstijfd van schrik, want er moest snel gehandeld worden. „Kom gauw mee", riep Dominicus, zijn vrouw bij de hand vattend om zich met haar naar het zendingshuis te spoeden. Daar was nog redding te vinden, daar konden zij op onmiddellijke hulpverleening rekenen. Zij wisten, dat de zoo geleerde Europeanen een serum hadden uitgevonden, dat reeds meer met succes was toegepast.

Toen zij buiten kwamen, brak het onweder juist met hevigheid los; in het licht van een bliksemstraal zagen zij eene menschelijke gedaante tusschen het geboomte de vlucht nemen. De regen viel bij stroomen neder en de hevige wind brak van menigen pisangboom den kruin, zoodat de weg naar de zending, welken zij over renden, er mee bezaaid lag. Zoodra zij zich aanmeldden, werden zij geholpen: allen waren begeerig die arme Ashoeka te redden. Zij had reeds flink de koorts en de geheele arm was dik opgezwollen.

Gelukkig was echter de beet niet diep gegaan, daar de slang te veel haast had gehad om zelf weg te komen. Alle mogelijke zorgen werden aangewend en na eenige moeielijke uren, tusschen hoop en vrees doorgebracht, kon de waardige zendeling Dominicus geruststellen, dat zijn vrouw buiten gevaar was, ofschoon de koorts nog wel eenige uren aan zou houden, zoolang als het gif nog niet volkomen was verwijderd.

Zoodra hij zich niet meer ongerust behoefde te maken over het lot van zijn vrouw, gaf Dominicus zijn plan te kennen om naar de stad te gaan, ten einde Onanga gevangen te doen nemen, daar hij zeker was, dat zij het gedaan had.

„Het is zeer waarschijnlijk, dat zij werkelijk de schuldige is", zeide de zendeling, „maar ge weet, dat voor ons gerecht moreele overtuiging niet voldoende is, er moeten feitelijke bewijzen zijn".

„Die zal ik wel vinden; mijn huisjongen zal zeker bekennen, dat zij hem een slaapdrank heeft ingegeven. U wilt toch niet, dat zulk een misdaad ongestraft zal blijven!" En zoo vertrok hij, vol wraaklust.

Maar toen hij door het dorp ging, kwam hij op de gedachte om eerst eens te gaan kijken, waar Onanga gebleven was; daar hij bang was, dat zij de vlucht zou nemen, zoodra zij zijn plan vernam. Hij begaf zich daarom eerst naar het huis, waar zij met haar moeder woonde. Deze was een brave vrouw, die altijd veel van Ashoeka gehouden had en steeds trachtte de slechte handelingen harer dochter zoo veel mogelijk weer goed te maken.

„Waar is Onanga?" vroeg hij, binnentredend.

Maar plotseling stond hij ontsteld stil; daar, op de kleine legerstede, lag het levenlooze lichaam van het meisje en de oude moeder, wanhopig snikkend en handenwringend op den grond geknield er naast. Bij het hooren van de door Dominicus geuite vraag, keerde zij zich om en vertelde:

„Onanga was kort na het uitbreken van het onweder, zeer opgewonden en druipnat, thuis gekomen. Zij had toen dadelijk haar Europeesche baljurk met een inlandsch kleed verwisseld en zonder op de vragen harer moeder antwoord te geven, gezegd, dat zij onmiddellijk naar Ovendo moest."

„Wat een dwaasheid", had deze daarop beweerd „om met dit weer, bij hooge zee, daarheen te gaan. Dat is immers gekkewerk. Maar Onanga was zóó opgewonden, dat zij naar geen raad wilde luisteren.

„Ik moet er toch heen", riep zij maar.

„Neem dan Mico, den roeier, in ieder geval mee." En met een berusting in het noodlot, den negers eigen, zelfs als het hunzelf of het dierbaarste wat zij bezitten bebetreft, had de moeder het kind haar gang laten gaan.

Maar een uur later was Mico alleen teruggekomen. Het jonge meisje had hem, onder het een of ander voorwendsel weggezonden, waartoe hij, die bang was van het onweder, zich gereedelijk liet vinden.

En wat was er toen gebeurd?

Dien morgen, bij het aanbreken van den dag, hadden visschers haar het lijk van haar kind thuis gebracht, dat zij, door de zee aangespoeld, op het strand hadden gevonden.

Terwijl de arme moeder dit verhaal deed, voelde Dominicus zijn woede bedaren. Ja, wat zou er gebeurd zijn? Een ongeluk of een zelfmoord? Een Galoanees beneemt zichzelf even gemakkelijk het leven als een ander. Zou de ongelukkige, na de wraakneming, zichzelve gevonnist hebben?

In zijn binnenste had er een strijd plaats tusschen de aangeboren neigingen der beide rassen, wier bloed door zijne aderen stroomde. Zou hij deze bedroefde vrouw nu nog meer terneerdrukken, door haar de waarheid te ontsluieren? En buitendien, droeg hij ook niet eenigszins de verantwoordelijkheid van het gebeurde? Was hij er wel zoo zeker van, dat hij misschien zelfs onwillekeurig, vóór dat hij Ashoeka ontmoet had, de genegenheid, welke het zoo ongelukkig aan haar eind gekomen meisje voor hem koesterde, geen voedsel had gegeven?

Zijn aarzeling duurde slechts kort. Zijn hart werd door een innig medelijden vervuld en zich tot de diep bedroefde oude vrouw buigend om haar op te richten, zeide hij zacht:

„Lief moedertje, ween nu maar niet meer; u weet, dat Ashoeka altijd veel van haar kameraadje gehouden heeft, zij zal nu in haar plaats uw kind zijn; zij heeft geen moeder meer, wees gij die voor haar."

Met ontroering nederziende op haar, die zóóveel van hem gehouden had, dat zij er een misdaad voor had begaan en naar alle waarschijnlijkheid zichzelve daarna gevonnist, fluisterde hij: „Arme Onanga!"

En vol vreedzaam mededoogen en vergevensgezindheid drukte hij haar een kus op het koude voorhoofd.

feit, en als we er niet zelf bij geweest waren, zouden we het niet kunnen gelooven.

Er zit in dit middel der gijzeling iets, dat in het geval van den heer Vierhout, niet meer is van onzen tijd, waartegen ons gemoed in opstand komt.

Uit 'n juridisch oogpunt moge men volkomen gelijk hebben, spreken van anarchie, van wetteloosheid als er geen dwangmiddelen bestonden; boven onze onvolmaakte wetten en boven onze even onvolmaakte rechters, die de wetten toepassen, staat iets, dat men *eer* en *geweten* noemt!

Zou men soms willen, dat de heer Vierhout tegen zijn eer en geweten handelde en een daad pleegde, welke hij als journalist niet plegen mag?

Wat de heer Vierhout Zaterdag in *De Locomotief* schreef als het slot van zijn artikel, is z'n innige overtuiging.

»Wij zijn derhalve innig overtuigd, dat niet de inzender aansprakelijk is, maar dat wij zelven de gevolgen der publicatie hebben te dragen.

Daarom zeggen wij: straf *ons.* Maar dwing ons niet, den naam van den inzender te noemen. Want dan dwingt ge ons, iets te doen tegen ons geweten als journalist. Dit kunnen wij niet. Non possumus." Wat den heer Vierhout wedervaart, kan elken journalist wedervaren. En als men nu let op de onbeduidendheid van wat *De Locomotief* op 16 Nov. 1904 publiceerde, 'n onbeduidendheid, welke in het licht der latere gebeurtenissen te meer in het oog valt! Ik weet zeer goed, dat men kan zeggen: door den loop der gebeurtenissen heden *onbeduidendheid*, 'n anderen keer *landverraad*! De heer Vierhout had 't stukje »Neutraliteit en mobilisatie« niet moeten opnemen. Ziedaar zijn fout! Maar welk dagblad had ze niet begaan? Is 'n fout als deze geëvenredigd aan de »straf«, 'n gijzeling van weken, maanden, jaren?

Men begrijpt, dat de heer Vierhout, 'n goed vaderlander, niet met opzet handelde!

Men stelle zich zoo'n gijzeling bij de bestaande reglementen niet al te licht voor.

Het gemis van alle vrijheid, 'n kamer met haast niets er in! Het is voor 'n mensch, als zoo'n gijzeling maanden duurt, om haast te gronde te gaan. Wat valt er in deze voor den heer Vierhout te doen? Een beroep op den schrijver en inzender van „Neutraliteit en Mobilisatie" in *De Locomotief* van 16 Nov. 1904.

Dit beroep zal vrij zeker te vergeefs zijn. Ik zond 'n telegram en 'n schrijven aan den „Journalistenkring" te Batavia.

Een beroep op Z. E. den Gouverneur-Generaal.

Een beroep op de publieke opinie in Indië en Nederland.

Een beroep op de publieke opinie in Indië sorteert meestal weinig effect. Een beetje bombarie en dan — als men zelf in de zaak niet betrokken is — 'n merkwaardige vergeetachtigheid.

Intusschen zou de heer Vierhout in de gijzeling blijven.

Rest de opinie in Nederland ten slotte.

Dat de Indische „Journalistenkring", pas opgericht, in het krijt trede, waar 't thans geldt de hoogste belangen der Indische pers!

Tot zoover de Semarang Crt.

Naar wij vernemen heeft de heer C. A. Kruseman namens den Journalistenkring een rekest gezonden aan den Gouverneur-Generaal tot invrijheidstelling van den heer Vierhout. Van zeer betrouwbare zijde werd ons medegedeeld, dat nu de *Semarang Crt.* eveneens op haar beurt een regeeringsproces-drukpersdelict boven het hoofd hangt. Voor het blad zelf zou iets dergelijks geen kwade reclame zijn; maar voor den betrokken redacteur helpen we van harte wenschen, dat het gevaar blijken zal denkbeeldig geweest te zijn.

Djambi. Van den resident van Palembang is onder dagteekening van 7 Juni l.l. het navolgend telegram ontvangen: »Ladang Bantam Manan overvallen zonder resultaat. In Djoedjoehan vertoevende benden, waarbij Raden Mat Jahir, Pangeran Hadji Oemar, Raden Hamza, Ngebei Manan e. a. namen bij achtervolging vlucht naar Siakstreek en zouden laatstgenoemde rivier reeds zijn gepasseerd op weg naar Padang Lawas. Zij lieten goederen, w. o. een geweer en vele prauwen in onze handen. Vervolging werd voortgezet. Tot dusverre leverde bevolking 80 geweren in."

Kota Radja, 9 Juni. Een patrouille onder sergeant Mosselman werd bij kampong Baloeë Rajen in Pidie door een in bamboestoel verborgen bende Atjehers met de klewang aangevallen. Zes vijanden sneuvelden. Buit vijf donderbussen en een voorlader. Aan onze zijde werden geen verliezen geleden.

Padang, 6 Juni. De tot assistent-resident, secretaris van Sumatra's Westkust benoemde assistent-resident van Loeboe Sikaping, de heer J. Ballot, die onlangs met een patrouille van 25 man naar Moeara Soengei Lolo VI Kota is vertrokken, om het als poetjoek gadang di negari aangestelde hoofd te dwingen, aan zijne verplichtingen te voldoen, is er in geslaagd, dit hoofd en zijn voorganger op te vatten. Den 25sten Mei j.l. werd door de hoofden der federatie de vierschaar over hen gespannen, in welke rechtszitting beiden werden veroordeeld.

Het beleid van den assistent-resident Ballot heeft een moeielijk te vermijden strijd weten te voorkomen.

Atjehsche bannelingen in Soerabaija. Het is tegenwoordig meer dan bar met de hier te werk gestelde Atjehsche bannelingen, schrijft de Soerabaijasche correspondent van *de Locomotief*. Straatschenderijen en rooverijen zijn weer aan de orde van den dag. Het is nu zoo erg geworden, dat in straten, waar de heeren dwangarbeiders moeten passeeren, alle inlandsche rondventers het hazenpad kiezen. Het toezicht is zeer beperkt, want voor elke 20 gestraften wordt slechts één mandoer geplaatst op een tractement van tien gulden. Flinke lui met veel durf zijn voor dat weinig begeerlijke baantje niet te krijgen. De brutaliteit van de Atjehers ging dezer dagen zoover, dat een van hen aanstalten maakte, den controleur voor de politie te molesteeren, omdat deze toevallig getuige was van straatrooverijen en natuurlijk trachtte tusschen beiden te treden. Opsluiting, het op water en brood stellen, of zelfs verlenging van straf, geven niets meer; slechts een lichamelijke kastijding op den naakten rug, tot het opleggen van welke straf het hoofd van plaatselijk bestuur alle bevoegdheid heeft, kan effect sorteeren, en — hiertoe is de assistent-resident niet over te halen.

Als de feiten zich hebben toegedragen, als hierboven vermeld, wordt het meer dan tijd, dat van hooger hand den ambtenaren, die zulke straatschenderijen en brutaliteiten dulden, aan het verstand wordt gebracht, dat zij krachtiger behooren op te treden.

Een ander berichtje door de *Java-Bode* uit *de Locomotief* overgenomen spreekt al mede van een ernstig oploopje door Atjehers veroorzaakt in het dwangarbeiderskwartier te Melaten. Daar hebben eenigen dezer heeren een kameraad, die door den cipier met een knuppel was geslagen, omdat hij zich tegen zijn eenzame opsluiting verzette, met geweld willen ontzetten. Zij stonden hier echter tegenover een minder zoetsappig beambte dan de mandoers te Soerabaija schijnen te zijn. De cipier wist de kerels met een revolver in de hand te bedwingen, ofschoon zij zich reeds in de kamers verzameld hadden, en de schuldige ging de cel in naar behooren. Het schijnt inderdaad met deze heeren alles behalve gemakkelijk spel en gemakkelijk kersen eten te zijn.

Uit **Paré Paré** werd aan *De Makassar* geschreven: Na het vertrek van den resident J. A. G. Brugman per flottillevaartuig »Assahan« naar Makassar op 24 Mei, hebben wij het bezoek ontvangen van La Djalanté, een Wadjoschen prins. Deze deelde ons mede, dat de meeste kwaadgezinde elementen Paré Paré hebben verlaten, ten einde zich in Sidenreng te verzamelen en aldaar te vergaderen.

Op den 25sten Mei bleek bij het patrouilleeren op den passar, dat de huizen van den kroonprins en van Patta Oenga, weduwe van Aroe Padali, vroeger hoofdvorst van Wadjo, ons steeds goedgezind, door vele gewapenden werden bewaakt. De houding van enkelen was bepaald vijandig en het zou tot vijandelijkheden zijn gekomen, indien niet anderen den heethoofden hadden belet amok te maken,

In den loop van den dag kwamen nog meer gewapenden in de kampong aan.

Den volgenden dag, 26 Mei, kwam Hr. Ms. flottillevaartuig »Assahan« met den kapitein, gewestelijk adjudant van Waasdijk alhier aan.

Toen werd een brief aan den adatoeang — dat is den radja van Sidenreng — gezonden, waarvan ik den inhoud natuurlijk niet weet, maar wel eenigszins kan gissen.

We hadden n.l. den vorigen dag op de passar vele vrouwen, kinderen en grijsaards gezien en wilden hem nu zeker melden, dat hij voor dezen niet bezorgd behoefde te zijn, daar onze troepen door hun kalmte genoeg hadden bewezen, hen niet te zullen deren. Ook zal men Z.H. wel aan het verstand gebracht hebben, dat de goederen, daar aanwezig, veilig waren, in 't kort, dat men niets van ons te vreezen had en het dus beter was de gewapenden terug te zenden, alvorens eenigen onder hen amok maakten en het tot een bloedbad kwam. We willen hopen, dat deze vredelievende brief in goede aarde is gevallen, maar betwijfelen zulks.

Zaterdag, den 27sten Mei is onze civiel-gezaghebber, kapitein Goldman, ingevolge een opdracht van den gouverneur met de Assahan naar Tanette gestoomd, ten einde aan de leenvorstin een brief van den gouverneur en een van den resident Brugman ter hand te stellen.

De ontvangst moet zeer hartelijk geweest zijn en zeker zal dank overgebracht zijn voor de te Paré Paré verleende hulp bij het bouwen van het bivak.

We zullen nu door hare hulp één of meer prauwen krijgen, teneinde bij gemis aan bootgelegenheid berichten naar Makassar te kunnen zenden. Ook zal zij de bevolking aansporen levensmiddelen als kippen, sajor, etc. en brandhout aan den troep te Paré Paré ten verkoop aan te bieden.

Als tolk fungeerde de heer Cramer.

Verder vernam ik, dat bij terugkomst te Paré Paré een der officieren van de Assahan het bericht kwam brengen. dat een boodschapper van den kroonprins zich aan boord bevond, in de veronderstelling zijnde, den resident aldaar aan te treffen.

Natuurlijk liet de civiel-gezaghebber weten, dat bij afwezigheid van den hoofdambtenaar, hij zich bij hem moest vervoegen. Bedoelde boodschapper, blijkende zekere Djamaloeddin te zijn, kwam kort daarop in het bivak.

Op de vraag, wie de hoofden waren van het gewapende volk, dat zich te Paré Paré bevond, verklaarde hij het niet te weten. Van hem vernam men, dat de adatoeang zich beleedigd achtte, omdat de troepen op den 23sten jl. bij het huis van Z. H. te Soreang waren geweest.

Kapitein Goldman antwoordde, dat na bij het huis gekomen te zijn, men eerst vernam, dat het van den radja was, dat het niet in de bedoeling had gelegen het huis op te zoeken, doch dat men er toevallig voor kwam. Verder werd hem medegedeeld, dat de kapitein naar aanleiding van het gebeurde op den 25sten dezer den radja een brief had geschreven en vroeg men hem of de radja dien ontvangen had. Daar hij ontkennend antwoordde, vroeg de kapitein hem zulks voor hem te willen nagaan en daarvan bericht te zenden.

Zondag 28 Mei, terwijl één sectie en de marine landingsdivisie in het bivak achterbleef, rukten drie sectiën onder den kapitein, gewestelijk adjudant van Waasdijk, uit, ten einde een verkenning te maken in de richting van La Paddi en Pabarassang.

Op den weg naar Pabarassang, ten Oosten van Boeloe Tapalaoe, kwam veel gewapend volk, ongeveer 500 man, w. o. een 40 tal geweerdragenden, opzetten en namen eenige mannen een zeer dreigende houding aan. Slechts aan de kalmte van den troep en vooral door het vriendschappelijk optreden van La Makoelassa, daeng Mangati, zoon van Aroem Amparita, een der Sidenrengsche hoofden in het binnenland, is het toe te schrijven, dat het niet tot vijandelijkheden is gekomen.

Daar een verder verkennen niet doenlijk was, werd de terugmarsch aangenomen.

In den loop van den middag kwam La Makoelassa zijn opwachting maken. Ter voorkoming van vijandelijkheden verzocht hij ons met den troep niet in de richting van Pabarassang te gaan, daar hij niet bij machte was de in die richting zich verzameld hebbende Toradjas te beheerschen. Zijn volgelingen waren gelegerd bij Boeloe Tapalaoe, terwijl het gewapende volk te Paré-Paré ongeveer 6 à 700 man, volk van Aroe Sereang was.

Het getal gewapenden te Paré-Paré en omstreken wordt thans tusschen de 1000 à 1500 geschat. Bijna allen zijn Toradjas, slaven en pandelingen van den radja en de prinsen, die nog heidenen zijn en onbekend met de vreeselijke uitwerking onzer wapens zoodat zij aangehitst — de onzen hoorden zulks duidelijk — gebezigd worden om de kastanjes uit het vuur te halen voor hun onderdrukkers. Bewonderenswaardig is de kalmte geweest, aan den dag gelegd door onze jonge Amboneesche soldaten tegenover de brutale, sarrende houding der Toradjas, die de onze toeriepen, dat wij Paré-Paré gestolen hadden. Uit vrees voor dit volk, dat natuurlijk niet veel te eten krijgt en van roof en diefstal leven moet, is het passarbezoek te Paré-Paré bijna geheel verloopen, bevreesd als de menschen van buiten zijn, dat zij van hun weinige goederen beroofd zullen worden. Blijkbaar is de toeleg der toonaangevers in Sidenreng de eerste daad van geweld van onze zijde te doen uitgaan, om zich daar later op te kunnen beroepen en zich van alle schuld schoon te wasschen.

De ligging van de verschillende wachtposten doet vermoeden, dat de Aroe zich werkelijk te La Paddi bevindt, alwaar hij door die posten bewaakt wordt.

's Middags is Djamaloeddin in ons bivak gekomen met een brief van den vorst. Ik denk, dat daarin wel de reden zal zijn vermeld van het groot aantal gewapend volk, dat zich thans te Paré-Paré bevindt.

De weersgesteldheid is goed, de gezondheidstoestand gunstig.

Te *Batavia* zijn berichten ontvangen, aldus meldt de Java Bode van den 7en Juni j.l., dat eerstdaags te Tandjong Priok verscheidene kolenschepen zouden aankomen, oorspronkelijk bestemd om hun lading aan de Russische vloot af te geven, maar die dit, door den loop der gebeurtenissen, niet hebben kunnen doen.

De reederijen zouden Batavia als los- en verkoopplaats hebben aangewezen, omdat aldaar waarschijnlijk nog de beste prijzen voor de zwarte diamant zouden te maken zijn; een en ander in verband met de groote voorraden, die reeds in de havens aan den grooten zeeweg naar Oost-Azië opgestapeld zijn.

Misschien zit er voor de Bataviaansche steenkolenhandelaren nog wel een zoet winstje aan, zegt het blad, wanneer ze elkander niet in het vaarwater zitten.

Professor Neisser, die sedert eenige maanden in onze kolonie, voornamelijk op *Sumatra* vertoeft, om onderzoekingen te doen naar de syphilis bij apen, zal in October a. s. naar Breslau terugkeeren. Zijn assistent, Dr. Bärmann blijft in Indië, om het aangevangen werk voort te zetten, dat nog een tweetal jaren in beslag zal nemen.

De proeven zijn tot dusverre uitmuntend geslaagd, maar de groote moeielijkheid blijft bestaan in het verkrijgen van de gewenschte aap-exemplaren en het vereischte aantal daarvan.

Suiker. Soerabaja 2 Juni.

Afdoeningen hadden niet plaats, de stemming is zeer lusteloos. Nominale waarde suiker oogst 1906 voor 1ste leveringen f 6½, restanten oogst 1905 f 9¼. (Archief.)

Bandjermassin. Woensdag-avond kwam de hekwieler **Otto** te Bandjermassin met den civielen en militairen resident aan boord. Men deelt mede, dat bij gelegenheid van de excursie tegen Temanggong Djadam, door den resident Swart zelf geleid, eerstgenoemde gesneuveld moet zijn, welk feit men oorspronkelijk getracht heeft geheim te houden, doch in verband met de begrafenis niet geheim is kunnen blijven.

De **Otto** zal in den loop der volgende week weder naar Mocarah Teweh vertrekken en zal de nieuwbenoemde civiel gezaghebber van Poeroek Tjahoe, de kapitein J. J. Stolk, daarmede zijne bestemming volgen.

(*Bandj. Nblad.*)

De resident van de Z. en O. afd. van Borneo seinde den 9den Juni aan de Regeering:

Kornil van Behitoeng en Sahidal bin Soeloe meldden zich uit Moeara Djoeloe bij den civielen gezaghebber van Poeroek Tjahoe. Zij leverden 2 voorladers in en beloofden nog 12 geweren te zullen brengen.

De ontwapening van de bevolking in de Boven en Midden Doesoen wordt krachtig aangevat. De meeste vroeger door het bestuur verstrekte geweren zijn reeds ingeleverd. Temenggoeng Etjoet is naar de Boven-Mahakam gevlucht. Van de colonne onder kapitein Buys is nog geen bericht ontvangen. Ik vertrek morgen naar de Boven Dajaklanden.

Buitenzorg 10 Juni. **Regeeringstelegram.**

De Assistent-resident van Djambi seinde den 8en dezer aan de Regeering: De controleur van Boven-Batang-Hari meldt, dat de sectie-Maurenbrecher den 4den dezer eenige benden in het gebied van Soengei Abang verraste. De vijand liet 4 dooden achter; 9 voorlaadgeweren werden buit gemaakt. Onzerzijds werden geen verliezen geleden.

In **Madioen** is men zeer benieuwd naar den afloop eener zaak, die een eigenaardig geheimzinnig cachet draagt. Het betreft n.l. de arrestatie van een Chinees, voor een maand met gevangenisstraf gevonnisd door den Resident, wegens het in zijne woning aanwezig bevonden gesmokkeld heulsap, plus een mooie opiumpijp. Er worden n.l. den laatsten tijd daar ter plaatse nog al eens onderzoekingstochten gedaan naar opium, dat clandestien door Chineezen zou worden ingevoerd. Nu was deze Chinees naar behooren ontslagen, zijn tijd uitgebromd hebbende, met een ontslagbriefje van den cipier, dat door den regent volgens de usance geviseerd was. De man verklaarde door het gedwongen verblijf in de boei allen trek naar opium voor goed verloren te hebben. Hij diende een rekest in aan den resident, om weer in het bezit te komen van zijn mooie pijp, die hij te gelde wilde maken en stellig wel f 75 waarde had. De resident stond het toe, elf dagen na in invrijheidstelling van den bekeerden schuiver. Maar drie dagen later werd hij door den resident op ontboden, die zich verwonderde, dat de patient in blakenden welstand weer thuis was. Z.H EdelGestr. verklaarde, den man met 3 maanden gestraft te hebben, en deze ging ondanks alle protest onmiddellijk weder den pot in. De schoonzoon van den gevangene is naar Semarang gegaan, om, wat hij noemt, »recht te zoeken.«

Petroleum. Als een bewijs voor de goede zaken, die met de petroleum in onze Oost gemaakt worden, kan dienen, dat de *Moeara Enim Mij.* over het afgeloopen boekjaar 10 pct. uitkeert aan dividenden en aan de aandeelhouders 10 pct. van het gestorte kapitaal zal uitbetalen; *de Dordtsche* kondigt een dividend aan van 340 pct., terwijl de »Dordsche Industrie« aan houders van preferente en gewone aandeelen 7 pct. uitkeeren zal.

In **Bondowoso** verheugt men zich over de eerste resultaten van den tabaksoogst, die zeer gunstig zijn. Deze vooroogst, zooals in den regel ook thans weer hoofdzakelijk afkomstig van de hellingen van den Ringit ten noorden van Bondowosso, levert mooi, looverig, licht en zwaar gespikkeld blad, dat op voldoende regens duidt. Bij een kundige fermentage en sorteering moet uit deze tabak uitstekend dekblad te halen zijn, terwijl de rest uitstekende kerftabak is. Men betaalt nu aan de leverende inlanders reeds 6 tot 8 gld. per picol, wat, naar men vermoedt, wel tot 10 gld. klimmen kan. Dan zit er toch nog een zoet winstje voor de heeren opkoopers aan, waar alle jaren voor dit eerste goed 36 cts. per kilo op de markt gemaakt wordt. In een jaar met veel regenval is het wel gebeurd, dat de bevolking in dezelfde streek van dezen vooroogst 28 cts. per pond maakte. Daar deze bevolking van rijstbouw is verstoken bij gemis aan sawahs, is een dergelijke tabaksoogst voor den kleinen man van het grootste belang.

Een niet alledaagsch staaltje van ontevredenheid over hun leeraar is door de leerlingen van de normaalschool te **Soerabaija** gegeven. Zij hebben zich n l. met een door allen onderteekend rekest tot de regeering gewend, inhoudende een klacht over het naar hun beweren, alleszins onvoldoend onderwijs in de Ned. taal- en letterkunde, door den heer Corporaal aan die inrichting gegeven. De klagers baseeren hunne grief ook vooral op de treurige resultaten, dit jaar weder bij de examens voor de hoofdacte verkregen. Daar de klagers allen zelf onderwijzers zijn en in staat tot beoordeelen, is deze aanklacht zeer ernstig, zoo voor den heer Corporaal, die wel genoodzaakt zal zijn ontslag te nemen als leeraar aan de normaalschool, als voor de leerlingen, indien de directeur van onderwijs het voor den leeraar opneemt, wat dan wel eens de overplaatsing van de ontevredene onderwijzers ten gevolge zou kunnen hebben.

Op de onderneming Batang Kwis te **Deli,** waar reeds vroeger een koelie aan pest gestorven is, heeft zich een tweede pestgeval met doodelijken afloop voorgedaan, terwijl onder vele koelies koortsverschijnselen worden waargenomen van bedenkelijken aard. Deze patienten worden in nauwkeurige observatie gehouden en van anderen afgezonderd. De resident heeft de onderneming, behoorende tot de Senembah-Maatschappij, ten tweeden male besmet verklaard; in het bizonder geldt dit het emplacement voor het goederenvervoer. De pondok, waaruit beide overleden koelies afkomstig waren, heeft men met al wat er in was verbrand. Dr. Maier, chef van den geneeskundigen dienst, heeft zich onmiddellijk naar de onderneming begeven om in overleg met den aldaar praktiseerenden geneesheer, dr. Kuenen, door krachtige maatregelen al het mogelijke te doen door isolatie, desinfectie en observatie om de besmetting tot deze onderneming zoo mogelijk te beperken. In Medan houdt men streng de hand aan de hygienische voorschriften; door ploegen politiedienaars en dwangarbeiders wordt gezorgd, dat de woningen schoongemaakt en schoongehouden worden, vooral in de Chineesche wijk, waar de controleur Maier persoonlijk inspecties houdt.

Om geheimhouding van pestgevallen met doodelijken afloop eventueel ter hoofdplaats te voorkomen, zijn strenge maatregelen genomen tegen het begraven van inlanders buiten voorkennis van het bestuur. Er zijn door het bestuur in alle afdeelingen premies gesteld op het inleveren van doode ratten, ad 2 dollarcent per exemplaar.

Ook te Belawan, waar de uitroeiing der ratten van het hoogste gewicht is, is deze premie uitgeloofd. Door den resident is aan het planters-comité voorgesteld, voorloopig geen rijst van Saigoen te doen invoeren, doch in stede daarvan dit artikel uit Siam te betrekken, over welk voorstel door het comité zou worden beraadslaagd. Ook aan den Plantersbond zal het voorstel worden voorgelegd.

De plaatselijke militaire autoriteiten hebben aan het garnizoen ten strengste verboden, de besmetverklaarde onderneming te bezoeken.

De pas als rechtspersoon erkende *Journalistenkring*, uit een te Djocdja gehouden conferentie van dagblad-redacteuren tot stand gekomen, heeft den 12n Juni te Batavia zijn eerste vergadering gehouden.

Tot bestuursleden zijn gekozen de heeren C. A. Kruseman, D. H. Hooijer en W. F. M. van Schaick. De heer Kruseman werd voorzitter. Een telegram van den volgenden inhoud werd aan den heer M. Vierhout in de centrale gevangenis te Semarang gezonden:

»De leden van den Indischen Journalisten-kring, voor de eerste maal vergaderd, brengen u hun collegialen groet en spreken den hartgrondigen wensch uit dat de hoogere rechter het vonnis, door den raad van justitie te Semarang over u geveld, zal vernietigen, en de vrijheid u spoedig hergeven moge zijn.«

In overleg met den chef van het persbureau werd daarna een ontwerp opgemaakt voor een regeling tot het uitreiken van persoonlijke insignes aan de vaste leden der redactie-staven van in Nederl. Indië gevestigde dagbladen en aan de geaccrediteerde correspondenten van elders gevestigde dagbladen of nieuwsagentschappen, welke insignes in de eerste plaats recht zullen geven, om vrij te circuleeren binnen door politie of militaire macht afgezet terrein bij brand, feestelijkheden of ruststoringen en dergelijke.

Door den heer M. van Geuns werd de wenschelijkheid betoogd, dat ook hier te lande ingevoerd zou worden het R. T. P. systeem, n. l. telegrammen »Receivers to pay«; een regeling, die sinds eenige jaren in alle engelsch sprekende landen bestaat en waarbij de seinkosten betaald worden door het blad, dat het telegram ontvangt, zoodat de afzender-correspondent niets met de afrekening te maken heeft. Door het bestuur zal dit vraagstuk ter hand genomen worden.

Na breedvoerige bespreking van de kwestie Vierhout nam de vergadering met algemeene stemmen eene motie aan, waarin zij als haar gevoelen uitsprak, dat het aanwenden van het middel van gijzeling, om een journalist er toe te dwingen, zijn beroepsgeheim te schenden, onvereenigbaar is met de heerschende begrippen van journalistieke eer.

De eerste vergadering zal op den eersten Kerstdag te Djocjacarta worden gehouden.

Aldus vermeldt de Javabode.

Het *Soerab. Handelsblad* vernam, dat aan de subalterne officieren, die de expeditie naar Boni zullen meemaken, een entrée de campagne zal worden uitgekeerd van *f* 200 en dat zij voorts, zoolang de expeditie duurt, eene dagelijksche toelage zullen ontvangen van *f* 6.

Van uit *Semarang* was aan de Javabode bericht, dat aldaar een Japannees zou gevangen gezet zijn, die het hem toegestane tijdperk van 6 maanden, om op Java te reizen, zou overschreden hebben. Daar op eene dergelijke overtreding geen gevangenisstraf mag gesteld worden, en de Japanners bij tractaat, gesloten door Nederland met het keizerrijk Japan, met Europeanen zijn gelijkgesteld, houdt de Javabode het bericht voor een canard. Toch acht het blad het noodig tevens eens te herinneren aan het koninklijk besluit van den 15den September 1871, voorkomende in het Indisch Staatsblad 1872 n°. 38 met de daarin later gekomen wijzigingen, betreffende de vergunning aan vreemdelingen om te reizen in onzen Archipel. Daaruit blijkt dan ook glashelder, dat eene overtreding, als waarvan hier boven sprake is, in geen geval met gevangenneming mag gestraft worden, en ware dit geschied, door den Semaranger rechter een blunder zou geslagen zijn, die voor Nederland van verstrekkende gevolgen zou kunnen zijn. Japan laat niet met zich en zijn onderdanen gekken, en al sluit men te Semarang op Russische wijze een onbesproken man van karakter in den kerker, omdat hij als goed journalist geen beroepsgeheimen wil verraden, toch diene men daar de vermetelheid niet te ver te drijven, vooral niet, waar het vreemdelingen, zegge Japanners, geldt. Het is in ieder geval zeer te hopen, dat de berichtgever aan de Javabode zich zal vergist hebben.

Uit *Padang* telegrafeerde men den 11den Juni aan de Java Bode, dat de federatiën IV en V Kota hunne zaak hadden afgescheiden van die der kwantandistricten en officieel hunne onderwerping aan het gouvernement van Ned. Indië hadden aangeboden aan den controleur te Sidjoendjoeng, aan wien zij de rijkssieraden der federatiën als teeken hunner onderwerping hebben aangeboden.

Uit *Macassar* ontving hetzelfde blad bericht van een door de onzen volkomen behaald succes te Paré-Paré. Aldaar bleven van den vijand 31 gesneuvelden in onze handen met 27 achterlaadgeweren, terwijl aan onze zijde slechts 2 minderen werden gewond. Aan dit gevecht nam het flottieljevaartuig *Assahan* met zijn geschut deel. De landingsdivisie en de sectie Javanen hield het bivak bezet. De Amboineesche compagnie is later uitgerukt. Dit bericht dateerde van den 13den Juni. Daags te voren waren er van Paré-Paré spoedberichten aangekomen over Tanette afkomstig van den commandant der *Assahan* en van den commandant der bezetting Jhr. C. T. Goldman.

Het bivak was aangevallen door der vijand, doch met een verlies van 500 dooden door geweer- en kanonvuur afgeslagen. De dooden bleven allen op het slagveld liggen. De aanval was door de bevolking begonnen, die de onzen met lansen wierp. Gewond werden een Europeesch sergeant en een Amboineesch fuselier.

De plaats Paré-Paré is afgebrand.

De 1e luitenant M. de Wilde adjudant van het 15de bataillon, is den 12den Juni te *Tjimahi* van zijn paard gevallen en heeft dientengevolge een schedelbreuk gekregen. Zijn toestand was zorgwekkend.

INTEEKEN BILJET.

De ondergeteekende
wonende te wenscht
donateur-trice / lid te worden der Vereeniging
„Oost en West" tegen een jaarlijksche
contributie van *f*
den 190
Straat of gracht. Handteekening.

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.
Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *Reinkenstraat n°. 16.*

Een dame voor het geven van les in de Maleische en Javaansche Taal.	Een geg. O. I. militair, jaren lang als facteur en in bibliotheek werkzaam geweest, voor magazijnsknecht, kantoorlooper. bode, concierge, opzichter, huisbewaarder enz.
Een Juffrouw voor Kinderjuffrouw.	Twee dames voor het geven van lessen in de fransche taal en conversatielessen, waarvan eene met diploma middelbaar.
Een Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.	Een oud-Offic. Art., leeraar in Wisk. voor het geven van privaatlessen tegen billijken prijs.
Een bekwame linnennaaister.	Eene Dame voor Zanglessen.
Vier jonge Dames die als Gouvernante naar Indië willen.	Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.
Twee geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.	Drie Dames voor waarnemen van een huishouden.
Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.	Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de éene Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.
Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).	Een gep. sergt. maj., gehuwd, voor huisbewaarders, adm. betrekking, goldincasseeren.
Eene Dame voor onderricht in fröbelen en handwerken (heeft diploma).	Een jong Meisje om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.
Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.	Vier dames voor pianolessen.
Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.	
Twee dames voor het geven van privaat en cursuslessen in talen en wiskundige vakken.	

West-Indische Berichten.

Suriname. Aan een ingezonden schrijven aan *Onze West* ontleenen wij, dat de spoorbaan met rassche schreden Maäbo nadert, zoodat zij denkelijk binnenkort tot kilometer 63 in exploitatie zou kunnen worden genomen, d. i. tot het einde van sectie O, waar ook het emplacement voor deze sectie wordt gevonden.

Hier is ook het proefstation voor 't boschwezen. Van bosch-exploitatie is nog geen sprake natuurlijk en de werkzaamheden bepalen zich hoofdzakelijk tot onderzoek en aanwijzing van de houtsoorten, die voor export in aanmerking zouden kunnen komen of zouden kunnen dienen tot vervanging van bekende houtsoorten, bijaldien hieraan gebrek mocht komen.

Het boschwezen heeft reeds proefzendingen naar Europa gezonden; de toekomst moet leeren of dit resultaten oplevert. In elk geval profiteert het spoorwegwezen nu reeds van Suriname's houtrijkdom, door de benoodigde planken en dwarsliggers plaatselijk zelf te doen aanmaken. De dwarsliggers, die bij eerste aanbesteding op f 2.50 per stuk kwamen te staan, kosten den dienst nu bij gebruik van inlandsch hout f 0.75, een aanmerkelijke bezuiniging dus.

Behalve in dit opzicht heeft de dienst van den spoorwegaanleg zich ook op ander gebied zelfstandig weten te maken. In kamp 42 bij kilometer 59 is een kokergieterij gevestigd, die hoewel primitief werkend uit savannezand en cement kokers van 1.2 meter bij ± 5 d. M. doorsnede maakt, die steenhard zijn en goed voldoen.

Jammer toch, dat zulke nuttige werken als spoorwegaanleg en zoo meer steeds zooveel offers moeten eischen.

In vorengenoemd blad lezen we dat de gezondheidstoestand op Maäbo verre van schitterend moet wezen. De malaria heerschte epidemisch onder het personeel voor den aanleg, in het bijzonder onder de arbeiders van de curaçaosche eilanden. Er waren reeds verschillende sterfgevallen voorgekomen.

Van den spoorweg tot de goudmijn-industrie il n'y a qu'un pas. De spoorweg moet immers in de eerste plaats de ontwikkeling dier industrie bevorderen?

De gouverneur, die reeds blijken gaf veel te gevoelen voor de ontwikkeling van het klein bedrijf in de goudindustrie, heeft eene commissie benoemd. bestaande uit den administrateur van financiën als lid en voorzitter, den leider der gouvernementsmijnexploratie, den gouvernements landmeter en de heeren D. Coutinho en E. F. Bruinendaal, als leden, benevens den commies ter gouvernementssecretarie, J. W. Schenkel, als secretaris, om van advies te dienen over de vraag, in hoeverre wijziging van de verordening, houdende bepalingen omtrent het onderzoek naar de aanwezigheid en omtrent het ontginnen van delfstoffen in of op den bodem van Suriname, gewenscht is te achten voor de ontwikkeling van het klein bedrijf in de goud-industrie.

De *Nieuwe Surinaamsche* geeft in eene beschouwing naar aanleiding van de instelling dezer commissie, de volgende wijzigingen aan de hand, om tot den door haar gewenschten toestand te geraken:

1°. dat men niet meer zooveel land kan krijgen als men maar wil;

2°. dat men op straffe van verlies van zijn concessierecht, geen land onontgonnen mag laten liggen;

3°. dat, als men voor zich zelf naar de goudvelden trekt om te prospecteeren en er goud vindt, men reeds *daarom* ten volle bescherming van de justitie, ten aanzien van het gevonden goud genieten moet.

Ten aanzien van ad 3°. wijst het blad er op, dat hij, die het eerste goud in Boven-Suriname vond, doodarm gestorven is, terwijl de goud-pionnier van de Sara-kreek thans in behoeftige omstandigheden verkeert.

Voor een juiste appreciatie van deze opmerkingen van het blad, zou men over meer locale kennis moeten beschikken, dan ons ten dienste staat, maar toch meenen wij te moeten waarschuwen tegen een overdreven klein bedrijf-cultus. Nu de kolonie het geld zoo goed gebruiken kan, moet ook aan deze wijze van ontginning een plaats worden ingeruimd, maar men vergete niet, dat de kleine industrieel met pikaks en batee niet zooveel uit den grond weet te halen als de meer geperfectionneerde machinerieën van de groote mijn-industrie, terwijl, wat nu nog loonend voor deze industrie mocht wezen, het mogelijk niet meer zijn zal, wanneer de kleine industrieel het vet van den ketel heeft afgeschept, in den vorm van pepites o. a., zooals er een onlangs tot een gewicht van 1365 gram, ter waarde van omstreeks f 2000 dus, op het placer van de Mijnbouw-maatschappij Suriname gevonden is.

Men kan wel zien, dat het lek in de surinaamsche schuit nog niet gedicht is — de ratten trachten nog een heenkomen te zoeken. Met het zeilschip „Avon" zijn 734 britsch-indische immigranten, w. o. wellicht een 250 nonvaleurs, van Paramaribo naar Calcutta vertrokken, met medeneming van spaarpenningen en sieraden, voor een bedrag van ruim f 90,000. Ware er wat meer werk aan den winkel, of meer terrein beschikbaar geweest voor den kleinen landbouw, wie weet of men dan niet die 500 geschikte luitjes voor de kolonie hadde kunnen behouden.

Curaçao. Naar aanleiding van een opmerking in ons blad van den 18den Mei ll., waarin gewezen wordt op de mogelijkheid, dat in deze kolonie de wensch tot aansluiting bij de groote amerikaansche republiek zou kunnen bestaan, troffen wij met instemming deze aanteekening van de redactie der *Vrijmoedige* in haar nummer van den 15den Juni ll. aan:

„Zonder de minste vrees te koesteren, dat onze voorspelling beschaamd zal worden, durven wij voorzeggen, dat, mocht ooit zulk eene volksstemming plaats vinden, op enkelen na al de ingezetenen der West-Indische eilanden te kennen zullen geven, dat zij *à tout prix* wenschen te blijven leven onder de Nederlandsche driekleur, waaronder zij immer bijkans al de vrijheden hebben genoten, welke door den burger in den hedendaagschen Staat gewenscht kunnen worden. Die ingezetenen hebben innige liefde voor Nederland, welks lief en leed zij reeds zoo lange jaren deelen en als eigen wel en wee hebben leeren beschouwen."

RECLAMES.

Van Vreemde Koloniën.

Fransch-Indo China. Waar wij in ons vorig nummer aan de *Quinzaine Coloniale* het een en ander ontleenden waaruit valt af te leiden dat soms wel eens wat zonderling omgesprongen wordt met de bestuurders der fransche koloniën, dachten wij reeds aan hetgeen onlangs den gouverneur van Fransch Voor-Indië, den heer Lemaire overkwam, die na slechts gedurende weinige maanden zijn hooge betrekking te hebben waargenomen plotseling werd teruggeroepen als slachtoffer van politieke intrigues, woordoor nu, naar de correspondent te Pondichéry van de *Times of India* aan zijn blad schreef, een der beste gouverneurs, die Fransch-Indië zou hebben gehad tot heengaan werd gedwongen.

Dat het heengaan van den heer Lemaire nog door velen in de kolonie wordt betreurd, blijkt wel uit een open brief aan den minister van koloniën in de *Progrès* van Pondichéry van den 11en Juni ll., waarin van den heer Lemaire het volgende wordt gezegd:

„Deze werkzame en onvermoeibare bewindsman die de belangen van het land ter harte nam, heeft niet geaarzeld om zich naar de kleinste dorpen, de verst verwijderde en minst bezochte streken te begeven, ten einde uit eigen aanschouwing de nooden der bevolking te leeren kennen. Zorgvuldig hield hij aanteekening van de klachten, die hem ter oore kwamen, en ter hoofdplaats gekomen zette hij er zich toe daaraan tegemoet te komen. Het is misschien zijn fout geweest alles zelf te willen zien, maar wij zullen er niet verder over uitweiden, want het ligt niet in onze bedoeling, mijnheer de minister, om agressief te werk te gaan en zekere personen bij u aan te klagen.

Het zou ons te ver voeren om alles op te sommen van het programma, dat de heer Lemaire voornemens was ten uitvoer te brengen en hij met zijne toewijding en werkzaamheid ook zeker zou hebben voltooid, ware het niet, dat hij te vroeg uit zijne functiën werd ontheven."

Na in groote lijnen het programma van den heer Lemaire te hebben geschetst, neerkomende op uitbreiding van het spoorwegwezen, drinkwatervoorziening voor de groote steden Pondichéry, Karikal en Tsjandernagor, aanleg van irrigatiewerken, verbetering van het onderwijs, bezuiniging in de bestuursuitgaven vervolgt het schrijven:

„Staat ons toe ons diep en oprecht leedwezen te betuigen over het terugroepingsbesluit, waardoor hij (de heer Lemaire) werd getroffen; sedert lange jaren hebben wij geen zoo omzichtig en verlicht bestuurder gehad. Het is niet op het oogenblik zelf, dat de kolonie hoopt op eene opbeuring in de naaste toekomst, dat zij zonder daartegen gerechtigd verzet aan te teekenen, het ontslag van een gouverneur kan aanvaarden, op wiens belangelooze toewijding zij kon en moest rekenen.

Wij hebben het gezegd, mijnheer de minister, we willen niet agressief zijn, maar het is ons niet mogelijk om nog langer het juk te dragen, zoo lang reeds op ons gelegd door een kleine côterie, die er prat op gaat, naar hare verkiezing procureur-generaals en gouverneurs te kunnen doen vervangen, en die door het tot nu toe verzekerd succes, schrik aanjaagt aan de bevolking, die uit vrees voor weerwraak zich buigt!

De betreurde voorzitter van de Kamer van Koophandel te Pondichéry heeft het zoo juist gezegd, dat wij niet zonder een gepast gevoel van leedwezen de steeds meer aan het licht komende onstabiliteit onder het hoogere personeel in de kolonie kunnen aanschouwen. Die voortdurende mutatiën zijn verderfelijk en beletten het doorzetten toch zoo noodig, om de ontwerpen tot een goed einde te brengen, waarvan de toekomst onzer stad afhangt.

Wij doen een beroep op uw rechtvaardigheidsgevoel, mijnheer de minister, en wij zijn overtuigd, dat gij recht zult laten wedervaren aan onzen billijken eisch om den heer Lemaire zoo spoedig mogelijk herwaarts terug te zenden, om persoonlijk zijn programma uit te voeren, waarvan de kolonie haar heil verwacht.

Wij aarzelen niet hieraan toe te voegen, dat men het gerucht heeft verspreid, dat onze gouverneur definitief zou zijn teruggeroepen. Wij kunnen geen geloof hechten aan dat openbaar gerucht, waaraan voedsel gegeven wordt door personen, die er belang bij hebben om een bewindsman uit de kolonie te verwijderen, wiens eenig doel en eenige zorg is het welzijn van ons land te bevorderen."

De Political Service in Engelsch-Indië. In de *Times* vonden wij de volgende opmerking: „Het is merkwaardig, hoe weinig over het algemeen men afweet, zoowel in civiele als militaire kringen in Indië, uitgezonderd in de onmiddellijke nabijheid der inlandsche staten, van wat de Political Service eigenlijk is."

Waar deze dienst in het eigen land zelf zoo weinig bekend is, kunnen wij zeker wel het een en ander aan het betrekkelijk *Times*-artikel ontleenen, zonder vrees dat we daardoor al te ouden kost ophalen.

Het is wellicht het eenvoudigste de Political Service in Engelsch-Indië gelijk te stellen met de westersche diplomatie. Maar er zit meer aan vast en toch ook weer minder. Minder omdat de wesersche diplomaat als regel alleen met souvereine staten te doen heeft, terwijl de indische „political" gemeenlijk met heerschers te maken heeft, waarvan de grootere er geen buitenlandsche politiek op na houden, en de kleinere zelfs in het eigen land zoo weinig macht uitoefenen, dat zij alle met uitzondering van de minst belangrijke crimineele zaken ter berechting aan den politieken agent moeten voordragen. Meer omdat deze functionnaris optreedt als raadgever, wiens wenken in de meeste gevallen zelfs wat de binnenlandsche aangelegenheden betreft, moeten worden opgevolgd. Meer ook omdat hij, bij het optreden van een minderjarige als vorst, geroepen kan worden de leiding van zaken op zich te nemen, tot dat de knaap den meerderjarigen leeftijd heeft bereikt. Hij moet dan toezicht houden op diens opvoeding, hem leeren op welke wijze een staat het best bestuurd wordt en een volk, dat nog niet rijp is voor den ingewikkelden bestuursvorm, die op het engelsch grondgebied wordt gevonden. Er zijn residenten en politieke agenten, tot wier ressort bestuurders behooren van deelen van engelsch grondgebied. Tot voor drie jaren was de resident van Haiderabad hoofd van bestuur van Berar, een provincie op geheel dezelfde wijze beheerd als het aangrenzend engelsch gebied. De Commissaris van Beloedsjistan anderzijds heeft er voor te waken bij zijn bestuur rekening te houden met het feit, dat het land eerst onlangs in een toestand van rust is gekomen. Dan zijn er weer functionnarissen, wier taak nagenoeg geheel overeenkomt met die van een westersch diplomaat.

De resident in Nepal oefent geen invloed uit op de binnenlandsche aangelegenheden van dien staat, die iets minder onafhankelijk dan Afghanistan een grootere mate van onafhankelijkheid bezit dan een van de 700 staten van Engelsch-Indië. Ambtenaren als Sir Lepel Griffin, die de onderhandelingen voerde voor de verheffing van Abdoerrahman op den vacanten troon van Afghanistan, als Sir Mortimer Durand, die in 1893 met dien onafhankelijken souverein ging onderhandelen, als Sir Younghusband te Lhassa, of Sir Louis Dane bij zijn jongste zending naar Kaboel, verkeeren meer in de positie van speciale afgezanten en gevolmachtigde ministers. In streken als Tsjitral en Waziristan daarentegen moeten de ambtenaren van den dienst evenzeer het zwaard als de pen kunnen voeren, terwijl de commissaris voor de Grensprovincie het bewind voert over streken als Pesjawoer, die langen tijd als onder rechtstreeksch bestuur werden beheerd.

Er wordt over het geheel hard gewerkt bij dezen dienst en waar de taak licht is, als b. v. die voor den resident in Nepal en van den politieken agent te Mascate, zou het toch onmogelijk wezen meer werk voor deze functionnarissen te vinden. Maar het aantal hunner, die inspannenden arbeid hebben te verrichten, overtreft verreweg dat dergenen, die weinig hebben te doen. En wanneer de tijd voor den politieken ambtenaar gekomen is, om een plaatsje in te nemen in het departement voor buitenlandsche zaken te Simla, heeft hij zijn handen meer dan vol.

De keuze van de besten om zoo uiteenloopende plichten naar behooren te kunnen vervullen, is hoezeer ook de recruteering over een uitgestrekt veld kan plaats hebben, een zaak van veel belang die veel moeilijkheden baart. Vroeger in den ouden tijd, kwam het wel eens voor dat minderwaardige elementen in den dienst werden opgenomen, lieden, totaal ongeschikt voor iets anders dan om als resident op te treden in een of anderen kleinen staat, waar, als de politieke agent zijn oogen gesloten hield, niets te doen viel en de inlandsche ambtenaren er voor zorgden hem wêer in slaap te sussen wanneer hij teekenen gaf wakker te worden op den roep van een anderen kwalijk bejegenden, maar stoutmoedigen klager. Die klasse van ambtenaren is verdwenen en er is weinig vrees voor hunne wedergeboorte. De jongeren, die nu gekozen worden, moeten blijken geven van hunne geschiktheid in een strengen proeftijd, terwijl zij weten, dat, wanneer zij in een of ander opzicht te kort schieten, zij onverbiddelijk naar hun regiment of hun district worden teruggezonden. Voor de gelukkigen zijn vele prijzen weggelegd, hoewel hun ook geen teleurstellingen bespaard worden door het tijdelijk inschuiven van een outsider, in een belangrijke betrekking, zooals wel eens gebeurt om den een of ander een baantje te bezorgen. Hiertegenover staat, dat zij, die aldus plaats moeten maken, dan veelal benoemd worden in hoogere betrekkingen bij andere diensten. Hoezeer dezulken ook voldaan zullen zijn over hunne bevordering, komt het toch zelden voor, dat zij zonder leedwezen hun dienst vaarwel zeggen of niet op den tijd daarin doorgebracht terugzien als het meest interessante en romantische deel van hunne loopbaan. De politieke ambtenaar heeft dit altijd op den ambtenaar van het binnenlandsch bestuur voor gehad, dat hij niet op een bepaalde provincie is aangewezen voor zijne plaatsing. De ambtenaar voor Bengalen kent slechts weinigen zijner collega's in Bombay en Madras behalve zijne tijdgenooten; hij weet bijna even weinig af van het bestuursstelsel in andere provinciën als van het personeel. Met den politieken ambtenaar is dat niet het geval. In het tijdsverloop van weinige jaren zal men hem van het eene einde van Indië naar het andere zien verplaatsen, en er zijn slechts weinige collega's, die hij niet wel eens heeft ontmoet. Hij doet veel ondervinding en een ruimen blik op, maar overplaatsingen leggen een zwaren druk op de jongeren in een, niet al te zwaren bezoldigden dienst, vooral wanneer zij getrouwd zijn. De moraal, zegt de *Times*, wijst op de keuze van vrijgezellen voor de subalterne betrekkingen.

Chineesche kolonisten in Serawak. De *Sarawak Gazette* maakt, naar aanleiding van een bezoek van radja Brooke aan Siboe op den 10den Mei ll., melding van een welgeslaagde proeve eener vestiging van chineesche kolonisten uit Kanton aldaar.

Radja Brooke bezocht de pepertuinen dier lieden en toonde zich verrast over wat hij zag — mijlen-lange goede wegen, ter breedte van drie meters, op elke 40 yards sloten gegraven, en meer dan 100000 planten in den grond, in verschillende groei-stadiën, maar alle kerngezond en zonder een enkel geel blad. De kolonisten zagen er opgeruimd en welvarend uit. Eenige jaren geleden werd een begin gemaakt met den aanleg van een weg van Siboe naar de kolonie, maar men koesterde weinig verwachtingen van deze Chineezen en de aanleg werd gestaakt. Radja Brooke heeft nu bepaald dat de weg moet worden doorgetrokken naar hunne tuinen. Deze kolonisten hebben aan het bestuur slechts 5 dollars per hoofd gekost voor den overtocht.

Op die manier loont het nog eens de moeite om te koloniseeren. Maar wij zijn gelukkig te humaan om het er met onze Javanen maar eens op te wagen, om ze op goed geluk hier of daar neêr te zetten en dan komt er heel wat kijken, wat niet voor vijf dollars of zoowat vijf gulden per hoofd te krijgen is.

De Australiërs als kolonisators. Het australisch Gemeenebest, dat sedert zijne oprichting er niet op vooruit gegaan is door de partij-twisten, die het land verdeelen en telkens een nieuwe regeering met een nieuw stelsel op het kussen brengen, houdt er sedert 1901 ook een kolonie op na, toen Britsch Nieuw Guinea onder het bestuur van het Gemeenebest werd geplaatst.

Naar hetgeen de senator Staniforth Smith in de *Darly Telegraph* van Sydney van den huidigen toestand in deze voormalige engelsche kroonkolonie weet meê te deelen, moet het land er ook niet op gewonnen hebben sedert het in de nieuwe handen overging.

De kokosnoot-aanplantingen van het gouvernemeet zijn verwaarloosd en verwilderd, en de last van sir William Mac Gregor aan de inboorlingen om in daartoe geschikte streken klapperboomen aan te planten is tot een doode letter geworden. Het gevolg daarvan is dat de waarde van den coprauitvoer slechts ongeveer f 20000 's jaars bedraagt, terwijl alle andere uitvoerartikelen te zamen, goud en andere delfstoffen uitgezonderd, slechts een waarde van circa f 45000 vertegenwoordigen.

De Australiërs hadden alleen oog voor den goudrijkdom van het land. Van al wat overigens tot de ontwikkeling van het land kan bijdragen trokken ze zich weinig of niets aan. Is er een of ander die concessie vraagt voor een terrein ter uitoefening van den landbouw, dan moet het de gewoonte zijn der bestuursambtenaren om aanvragers te verwijzen naar de britsche Salomon-eilanden of de duitsche bezittingen.

Maar zelfs de goudmijn-industrie waarin het bestuur eenig belang scheen te stellen, geeft weinig stof tot tevredenheid. Feitelijk ligt overal het aangevangen werk stil, zoodat de Australiërs hun f 240000 's jaars voor deze kolonie opbrengen zonder er iets hoegenaamd van te trekken, of tot de ontwikkeling van het land bij te dragen.

Over Siam en de Siameezen.

In Maart 1905 hield de heer J. Homan van der Heide in het Indisch Genootschap alhier eene voordracht getiteld „Landbouwtoestanden in Achter Indië, beschouwd in verband met Java", waarvan wij den hoofdinhoud die sedert in de verslagen van het Genootschap werd afgedrukt, destijds besproken hebben.

In een der laatste door ons ontvangen nummers van het *Weekblad voor Indië*, handelt nu de heer E. A. A. van Heekeren over de opdracht, die H. v. d. H. van de Siameesche Regeering ontving om een irrigatie-plan te maken voor Beneden-Siam, in 't bizonder voor de Menamvallei en terwijl dit opstel gegevens bevat, die uit dezelfde bron voortkomende, eene nuttige aanvulling zijn van de in Maart jl. gehouden Voordracht, hebben wij ten behoeve onzer lezers daaruit 't ondervolgende overgenomen:

De bevolking van Siam verbouwt in hoofdzaak rijst, dat ook haar hoofdvoedsel uitmaakt. De overige cultures zijn van weinig beteekenis. Daar men in dit waterrijke land aan irrigatie zoo goed als niets heeft gedaan, doch alleen van eenige eenvoudige inundatiegelegenheden partij trekt is de rijstoogst in hoofdzaak afhankelijk van den regenval. Men rekent dan ook, op twee goede oogsten een mislukte, of wel twee mislukte oogsten op vijf goede. Daaraan wil men nu zooveel mogelijk een einde maken en wel in de eerste plaats in de Menamvlakte of Beneden-Siam.

De opdracht dus is een plan te ontwerpen en uit te voeren tot irrigatie van eene vlakte, die 250 KM. lang en 150 KM. breed is.

In Siam bestaat, zooals gezegd, nog niets op dit gebied, de geheele bevloeiing berust op inundatie.

Daartoe beschikt men over rivieren, die, generaal gesproken, in de lengte der vlakte loopen, door kanalen gekruist. Deze kanalen dienen tevens voor gemeenschapswegen, daar alleen in de onmiddelijke omgeving van Bangkok landwegen voorkomen en voor 't overige alle verkeer per boot geschiedt. Bij zware regens treden de rivieren en kanalen buiten hunne oevers; het snel stroomende water plotseling in een veel breedere bedding komende, laat het slib bezinken en daardoor ontstonden langs de oevers hoogere gedeelten.

De Beneden-Menamvlakte is het vruchtbaarste gedeelte van Siam; de rest van het rijk is minder vruchtbaar. Buiten het bandjirseizoen moeten de rijstvelden, ook in Beneden-Siam dikwijls door pompen uit de kanalen van water worden voorzien.

De kanalen werden vroeger in heerendienst gegraven en onderhouden. Enkele jaren, nadat de tegenwoordige vorst den troon besteeg schafte hij de heerendiensten af, doch verzuimde ze door betaalden arbeid te vervangen, waarvan het gevolg was, dat de kanalen in slechten staat raakten en vele nu reeds, voor de scheepvaart weinig waarde meer hebben. Het irrigatieplan omvat tevens het in beteren toestand brengen van die kanalen.

Het *geheele* plan voor de uitvoering zal wel 20 jaren vorderen, het hoofdplan kan men in 10 à 12 jaren voltooien.

Een groot gedeelte van het plan hoopt de heer H. v. d. H. zelf uit te voeren.

Hoe denkt men aan het noodige water te komen?

Er is een groote stuwdam geprojecteerd in de hoofdrivier bij Chainat, waar deze uit het hoogland komt. Daardoor zal water gebracht worden in een te maken kanaal en in twee te verbeteren oude rivierbeddingen en daaruit zullen de bestaande en te maken kleinere kanalen op hun beurt weer meer water ontvangen. Het plan van den heer Homan bevat alleen de hoofdzaken.

Wat de noodige werkkrachten betreft, de Siamees is in 't algemeen economisch te sterk om graafwerk te verrichten, hij is landbouwer. Bijna alle werkkrachten moeten geïmporteerd worden en wel uit China. De meeste Chineezen komen er uit Zuid-China.

Uit Hainan komt ook een belangrijk contingent, maar meer als huisbedienden.

Een koelie-ordonnantie bestaat er absoluut niet in Siam. De aanwerving geschiedt als volgt:

Een taukay huurt de noodige menschen in China, vervoert hen naar Siam, vroeger per jonk, nu met de booten van de Hongkonglijn en sluit met die lieden een contract, dat echter geene bijzondere wettelijke bescherming geniet boven elk ander civielrechterlijk contract. De duur van die overeenkomsten is meestal van 2 tot 5 jaar.

Het aantal Chineezen in Siam wordt op een half millioen geschat; als men de nu en dan voorkomende kleine kloppartijen onderling en met de politie buiten beschouwing laat, heeft men heel weinig last met de Chineesche arbeiders. Ook in Siam misdragen de Chineezen zich wel, op 't punt der bekende onzedelijkheid, maar men bemoeit zich daar niet mede.

Meestal neigt het tweede geslacht zich al tot de zeden en den godsdienst der Siameezen. De vrouwen uit die generatie dragen reeds de inheemsche kleederdracht, de mannen doen dit doorgaans pas in het derde geslacht. Evenals in onze koloniën spreekt het tweede geslacht haast uitsluitend de taal van het nieuwe vaderland.

Het aantal bewoners van Beneden-Siam is niet met juistheid bekend. Het wordt geschat op 2½ à 3 millioen. Het grootste gedeelte der Siameezen is een tak van het Thai-ras (*thai* beteekent *vrij*), waartoe ook de Laos, de Shans en nog eenige andere stammen behooren. De Siameezen zijn niet de oorspronkelijke bewoners van het land, zij zakten geleidelijk van het noordelijk gebergte af en vestigden zich in de vlakte.

Tusschen den hoofdstam treft men echter een aantal nederzettingen van Laos, Shans en evenzoo van naburige rassen als Maleiers, Peguanen, Burmanen, Cambodjanen, Annamieten, Chineezen, enz. aan.

Een deel van die nederzettingen, met name die van de Burmanen, Maleiers en Cambodjanen, stammen af van kolonies krijgsgevangenen en dateeren uit het vroegere tijdperk van voortdurenden oorlog tusschen de volken van het Indo-Chineesche schiereiland.

Anderen zijn emigranten, zoekende naar betere levensomstandigheden, zooals de Chineezen. Nog andere, meer in 't bijzonder de Katholieke Annamieten, vormen nederzettingen van uitgewekenen, verdreven uit hun land door godsdienstige vervolging. De bestuurders van Siam hebben zich n.l. altijd onderscheiden door groote verdraagzaamheid in godsdienstzaken. De leden van al deze nederzettingen hebben zich door huwelijken met de Siameezen vermengd en allen spreken de Siameesche taal.

Waar stammen in belangrijke gemeenten samenwonen, iets geïsoleerd van de eigenlijke Siameezen, spreken zij naast de Siameesche ook hun moedertaal. Degenen, die meer verspreid wonen, zooals de Siameezen gewoonlijk doen, assimileeren zich, zooals reeds is gezegd, in enkele generaties geheel.

De Siameezen zijn over het algemeen van kleinere gestalte dan de Chineezen, maar grooter dan de Japanners, Maleiers en Annamieten. Zij hebben steil zwart haar, dat door beide kunnen, kort gedragen wordt.

De gelaatskleur is licht bruin. De baardgroei is weinig ontwikkeld. Onder de Chineezen treft men talrijke varieerende typen aan, als gevolg van de vermenging van Chineezen met andere vreemde rassen.

In 't algemeen gesproken kan men het Siameesche volk niet mooi noemen. De neus is meestal te klein, te dik en te veel naar boven gewipt, de wenkbrauwen zijn onvoldoende geteekend, de oogen zijn te klein, de lippen te dik enz.

Over 't algemeen zijn de Siameezen een opgeruimd en zachtzinnig volk. Misschien zijn zij niet vrij te pleiten van zekere wispelturigheid; ook onderscheiden zij zich niet door overmaat van energie, maar men mag het volk toch geenszins lui en dom noemen. In 't bijzonder op landbouwkundig gebied ontwikkelen zij eene groote mate van vindingrijkheid en volharding. Daarenboven zijn de vrouwen zeer arbeidzaam.

Toen de Siameezen begonnen de vlakte te bewonen, stonden zij nog op een zeer lagen trap van beschaving, maar namen snel de civilisatie over van de oude Khmers, hunne vroegere buren en soms hun meesters.

Van de zijde der Khmers en door den invloed van den onmiddellijken omgang met Indië en Ceijlon, kregen de Siameezen hunnen Boedhistischen godsdienst, de grondslag van hunne hedendaagsche beschaving. De invloed van den voortdurenden stroom van emigranten uit China gedurende tal van eeuwen is ook zeer groot geweest en

ten slotte heeft de omgang met Europeanen, voornamelijk Engelschen, gedurende de laatste halve eeuw den Siamees gemaakt tot wat hij nu is.

De Siameesche beschaving draagt onmiskenbaar den stempel van haren oorsprong en tevens zijn vele karaktertrekken van de oude bergbewoners in het volkskarakter bewaard gebleven.

Het verachtelijke kruiperige jegens vorsten en grooten, zoo eigen aan aziatische volken, zal men bij het Siameesche volk te vergeefs zoeken. Het volk is zeker beleefd en eerbiedig maar die eerbied is meer familiaar getint. Zoo hebben de Siameezen wel eerbied voor de meerdere kennis der Europeanen op velerlei gebied, maar zij beschouwen zich zelf als meesters van het land. De Europeanen in Siam werkzaam zijn dan ook eenvoudig ambtenaren zonder meer.

De oostersche vorm van eerbewijzen, vroeger bijzonder in gebruik bij de hoogere standen, is eenige tientallen van jaren geleden afgeschaft en nu volgt men de europeesche gebruiken. Erfelijk adeldom, uitgezonderd de Koninklijke familie, bestaat niet. Slavernij in de absolute beteekenis van het woord heeft nooit in Siam bestaan. Pandelingschap bestaat nog min of meer, ofschoon de wet het niet erkent, zoodat het meer neerkomt op eene bonafide overeenkomst tusschen de betrokken partijen en meestal oorsprong vindt in eene geldelijke verplichting van den eenen contractant jegens den anderen. De positie van de vrouwen in Siam is zeer gunstig, zij genieten in zaken, zoowel als in het maatschappelijke leven, eene groote mate van onafhankelijkheid. Het huwelijk is een civiel-rechterlijk contract, dat gemakkelijk kan worden ontbonden.

Ofschoon de polygamie veroorloofd is, houden alleen de hoogste standen er meer dan ééne vrouw op na, zoodat dit de positie van de Siameesche vrouw in 't algemeen niet aantast.

In ontwikkeling staat zij echter wel bij den man achter; terwijl toch vrijwel ieder mannelijk Siamees kan lezen en schrijven, zijn verreweg de meeste vrouwen analphabeten. Dit feit moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat het aanvankelijk, zoowel als het godsdienstig onderwijs, geheel in handen is van de priesters en kosteloos gegeven wordt in de kloosters, waar vrouwen niet worden toegelaten.

Op kleederdracht, gebruiken, de talrijke feesten, op alles heeft het Boedhisme zijn stempel gedrukt. De Siameezen leven in den regel niet in eigenlijke dorpen bij elkaar, maar meer verspreid. Een Siameesch dorp is daardoor in 't algemeen niet eene verzameling van aaneengebouwde huizen, maar van een zeker aantal hofsteden en op zich zelf staande woningen. Het bestuur wordt uitgeoefend door de dorpshoofden, gekozen door de eigenaren der huizen tot het dorp behoorende, terwijl meerdere dorpen weer onder een hoofd staan, dat door de dorpshoofden wordt gekozen. Boven dezen staan de door den Koning benoemde districts-, afdeelings- en provinciale ambtenaren.

De verspreide ligging der farms staat ongetwijfeld in verband met de omstandigheid, dat in Beneden-Siam geen communaal grondbezit bestaat. Het land, voor zoover dit in cultuur is gebracht, is geheel privaat eigendom, grootendeels van de boeren zelf, gedeeltelijk ook van landheeren, die het aan de boeren verpachten. Al het woeste land is staatseigendom.

Het gebrek aan drinkwater in het droge jaargetijde geeft het aanzijn aan eene andere eigenaardigheid van het Siameesche volk, n.l. de herhaalde verhuizingen van de hofsteden in het veld naar huizen, aan de rivier gelegen of naar booten.

Door het gebrek aan drinkwater in een zeker gedeelte van het jaar is de sanitaire toestand in 't algemeen niet gunstig. Ingewandsaandoeningen en koortsen komen veel voor, terwijl de mortaliteit, vooral onder de kinderen, groot is. De bevolking neemt dan ook niet sterk toe.

Op hun lichaam zijn de Siameezen voldoende zindelijk, maar hunne huizen met omgeving hebben doorgaans een vuil en verwaarloosd aanzien.

Er bestaat in Siam een goed georganiseerde rechtspraak. De wetten zijn wel wat verouderd, maar behoeven volgens de meening van engelsche rechtsgeleerden, die zich speciaal met dit onderwerp hebben beziggehouden, niet gewijzigd te worden dan in enkele onderdeelen.

De rechtspraak wordt uitoefend door Siameesche rechters, die in de hoofdstad geassisteerd worden door europeesche rechtsgeleerden, welke de taak van rechterlijke adviseurs vervullen en voornamelijk van engelsche en belgische nationaliteit zijn.

Er is in Siam ook een school tot opleiding van rechterlijke ambtenaren, die na volbrachte studiën over het geheele land worden verspreid. Elke provincie heeft hare eigen rechtbank. De tegenwoordige koning van Siam is een welwillende goedhartige persoonlijkheid en een zeer ontwikkeld en energiek vorst. Hij is zeer goed op de hoogte van de verschillende zaken, zijn land betreffende en wordt op godsdienstig gebied een geleerde geacht. Hij maakt den indruk de ziel van de regeering te zijn. Hij is absoluut monarch, doch evenals bijv. het geval is met den Czaar van Rusland, maakt een geregelde administratie hem willekeurige machtsuitingen in despotischen zin vrij wel onmogelijk.

Voorzeker is voor Siam eene toekomst weggelegd. Het land is onder de tegenwoordige regeering al sterk vooruitgegaan en gaat in die richting voort. De uitvoering van het irrigatieplan zal, dat lijdt geen twijfel, Siam een reuzenschrede verder brengen op den weg van voorspoed.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

De Indische Mercuur. 11 Juli 1905. N°. 28.

Lantana Camara L., de Tabaksteelt in Deli bedreigend, door v. G. — Physical Culture, door Dr. C. L. van der Burg. — Charles Ledger †, door P. v. d. W. — Achteruitgang in vruchtbaarheid der voor de rietcultuur gebruikte gronden, door J. D. Kobus — Koloniaal Museum. — De Gouvernements plantentuin op Ceylon, door R. W. T. — De cultuur van Suikerriet in Suriname, door J. M. — Suikerbelasting in Indië. — Het internationale koloniale landbouw-congres te Parijs. — Soekaboemische Landbouwvereeniging. — Surinaamsche brieven. I. — Productie en Verbruik van Zwavel en Kiezen. — *Feuilleton:* Een bijdrage tot de geschiedenis van den koffiehandel. — Verslagen van Maatschappijen. Enz.

Cultura. Juli 1905.

De landbouw van Curaçao en zijne toekomst, door R. H. Rijkens. — Melkmachines in Indië, door V. R. IJ. Croesen. — Het plantklaarmaken van den grond in Ned. Oost-Indië (vervolg), door F. A. von Stürler.

Weekblad voor Indië. 2de jaarg. N°. 6.

Nogmaals: Van sparende menschen, door M. van Geuns. — De tentoonstelling-pasar malam te Soerabaja, door J. E. Jasper (met foto's). — Een kranig politieambtenaar (M. van der Plas, te Semarang), (met portret). — Indische hotels en Hollandsche pensions, door Henri Borel. — Niet-alledaagsche motorreis over Java, door W. van Delft. — Uit het donkerste Rusland. Enz.

Inspectie van den Landbouw in West-Indië Mei 1905.

Rameh, Rhea of Chinagras, door A. W. Drost. — Proefzendingen met Surinaamsche bacovesoorten. — Planttijd en snoeiwijze van bacoven, door Dr. C. J. J. van Hall. — Maïs- of Builenbrand, door A. W. Drost.

Geneeskundig Tijdschr. voor Ned.-Indië. 1905. N°. 2.

Mededeelingen uit de chirurgisch-gynaecologische kliniek te Trettes bij Soerabaja, door Dr. P. Koefoed. — Bijdrage tot de casuistiek van lepra, door Dr. R. Römer. — Over het voorkomen van ankylostomiassis in het Djambische, door Dr. A. J. Salm. — »Haemoglobin Scale« van Dr. T. W. Tallquist, door Dr. J. F. H. de Graaf. — Nieuwere onderzoekingen over de Pest. Litteratuur-overzicht, door J. de Haan.

Berichten van de Utrechtsche Zendingsvereeniging. Juli 1905.

Nieuw Guinea: Doreh. Onrust onder de bevolking. Toestand op Anday. Een nieuw schoolgebouw op Doreh. — Halmahéra: Tobèlo. Uitbreiding van het werk. Boeli. Duma. Sidangoli. Enz.

ADVERTENTIEN.

PIANO- & ORGELMAGAZIJN
D. SENTEUR
[...]straat 3 'S-GRAVENHAGE
VERKOOPEN, VERHUREN,
STEMMEN EN REPAREEREN.

J. M. RIEL,
Hemsterhuisstraat 72.
[D]rogerijen, Specerijen, Chemicaliën,
[V]erfwaren, Lakken en Vernissen.
SPONZEN en ZEEMEN.

J. W. POULUS,
[V]lamingstraat 49, DEN HAAG.
Magazijn van GOUD, ZILVER en HORLOGES.
Speciaal Atelier tot het repareeren van alle
[mo]gelijke artikelen, als: Goud, Zilver, fijne
[Ni]kkelwaren, Horloges, enz. enz., tegen
[z]eer billijke prijzen.

Koninklijke Brood- en Beschuitfabriek, LENSVELT NICOLA,
DEN HAAG. TELEFOON No. 2531. VEENESTRAAT 23.
Luncheon room.
KOFFIE. — THEE. — CHOCOLADE.

Atelier voor Reparatiën.
[G]oud, Zilver, Diamant en Horloges,
J. L. BERNHARDI Jr.
[V]lamingstraat 11. Den Haag,
tegenover de Fransche Bazar.

„A la Parisienne."
J. KROGER. SPUISTRAAT 32. DEN HAAG.
3de huis van af de Passage.
Dames en Kinderkleeding.
SPECIALITEIT REFORMKLEEDING.
CHIQUE COUPE. ACCURATE BEWERKING.

JOHAN DELBOY.
[C]oiffeur. Bankastraat 6.
[S]alons voor Dames en Heeren.
Magazijn van Parfumeriën enz.
[O]rang des Indes, 50 Cts. per flesch.

American Lunch-Room.
Café-Restaurant Bodega
Spijskaart met groote verscheidenheid.
Spuistraat 12. Den Haag.
L. H. A. STEVENS.

MAGAZIJN van
RIJWIELEN, ONDERDEELEN,
en **Sportartikelen.**
1e Klas Reparatie-Inrichting.
Aanbevelend,
JOSEPH VAN BOMMEL.
Agent der GLOBE RIJWIELEN,
[...]nenweg 17a, Den Haag, (hoek Spekstraat).

M. J. Meijsen,
Confiseur, Patissier, Glacier, Cuisinier.
PIET HEINSTRAAT No. 116.
— *Telephoon 1744.* —
[Le]vering van koude en warme Schotels.
[D]éjeuners. — *Diners.* — *Soupers.*

Stoffeerderij, Bedden- en Meubelmakerij
Opgericht 1875.
M. C. Kreeft,
Wijd Achterom 113. Den Haag.
Werkplaatsen Hofspui 5B.
COMPLEETE MEUBILEERING.

[Co]nfiserie, Chocolaterie PASSAGE 30
Groote sorteering TABLETTEN van
[de] beste binnen- en buitenlandsche huizen.
Karstel's Florabonbons, Rumboonen,
Moccaboonen enz.
Prima Cacaopoeders van Van Houten,
Karstel, Suchard enz.

[H]andel in Koloniale Waren en Comestibles.
Indische Ingrediënten.
Speciaal adres voor diverse soorten
Prima Java Theeën.
[...]STRAAT 43, bij de Groot Hertoginnelaan.
TELEPHOON 3361. PUBLIEK STATION.

G. J. HEEMSKERK,
[Ut]rechtstraat 198, hoek Reinkenstraat.
KOLONIALE WAREN, COMESTIBLES.
Chocolade-Suikerwerken.
[S]AMBALLANS EN DIVERSEN.
Thuére en Papandajanthee.

[...]N VAN DE WATER Jzn.,
DEN HAAG.
FREDERIKSTRAAT 18,
KONINGSTRAAT 16.
[Goed]koopste adressen voor beslist 1e kwaliteit
[B]OTER, KAAS, EIEREN en VLEESCHWAREN.

Allright Rijwielen.
„Centaur" „
„Trio" „
Motorrijwielen.
Automobielen.
Sportartikelen.
[T]h. Krönig, Reinkenstraat.

Terstond te Huur
een BOVENHUIS,
[bevatt]ende: zeven Kamers, een Keuken en
[...]met 3 Kamertjes, huurprijs **f300.—**
[...]g **Galileïstraat,** (hoek Mar-
[...]straat).

Jac. v. d. HAAGEN
Nieuwstraat 10a, den Haag.
Gazelle Rijwielen en Onderdeelen
Fabriceert RIJWIELEN volgens alle MODELLEN en maten. Fittings naar verkiezing.
BONDS-Rijwiel en Motorhersteller.

Brückel Mutzenbach
Veenestraat 22, hoek Kettingstraat,
'S GRAVENHAGE.
Toiletartikelen, Kramerijen, enz.

COMPAGNIE BORDELAISE
Lange Poten 23.
Pilsener Urquel.
Wijnen en Gedistilleerd.

Firma D. SCHERRENBERG,
NIEUWE MOLSTRAAT 27.
Papierhandel, Stoom Papieren zakkenfabriek en Drukkerij.
Afdeeling inkoop van oud papier enz.
NIEUWE MOLSTRAAT 44.
TELEFOON 928.

Wed. I. HOEK & Zonen
Visch-, Wild-, Fruit- en Comestibleshandel
2 Vos in Tuinstraat 2,
s'-Gravenhage,
Telef. Interc. 675. Verzending naar Oost- en West-Indië.

VAN VEEN'S Theesalon.
'S-GRAVENHAGE — PLAATS 33.
THEE, KOFFIE, GEMBER, SOJA, enz.
Jap. en Chin. Kunstvoorwerpen.

J. B. Benner,
HOFLEVERANCIER.
79 NOORDEINDE 79.
Piano's en Orgels.

Gevestigd sedert 1880. — BEKROOND 1886.
KOFFERFABRIEK
Wed. F. K. N. BORN & Zn.
Fabriek en magazijn van Koffers, tasschen en lederwaren.
Fabriek WESTEBBAANSTRAAT 1E.
Magazijn VEENKADE 44a, hoek Westerbaanstraat.

KLEEDERMAKERIJ
VAN
P. F. J. VAN ZUIJLEN,
PIET-HEINSTRAAT 55.
Soliede stoffen goedpassende Coupe.
Billijke prijzen.

Gebr. van de Water
104 Witte de Withstr.
HANDEL IN
Roomboter, Kaas, Eieren en Fijne Vleeschwaren.
Franco aan huis bezorgen.

De Hollandsche Nijverheid,
Lange Poten 20, Den Haag.
Speciaal Magazijn van
Eigengemaakte Dames- en Kinderondergoederen.
Soliedste afwerking. — Billijkste prijzen.

SIGARENHANDEL.
H. L. VAN RIJSWIJK,
Passage 40, — Rotonde,
DEN HAAG.
Speciale blikken verpakking
voor OOST- en WEST-INDIEN.

Het materiaal der
KRUMEICH'S INMAAKPOTTEN
is het Hygiënisch volmaakte en vrijwaart den inhoud tegen lucht en temperatuurwisseling.
Men vraag beschrijving.
Hofleverancier. **H. HEIJNEN. Telef. 1174. Hofspui 109.**
Magazijn van Huishoudelijke Artikelen.

G. Raumann & Co.
Boekhorststraat 22, den Haag.
MAGAZIJN van
Galanteriën, Kramerijen, Speelgoederen,
SCHOOL- en SCHRIJFBEHOEFTEN
Staalwerken, Schoenmaak-Artikelen, enz.
EN GROS. EN DETAIL.

DE KINDERWINKEL.
Specialiteit in Kinderhoeden,
Mantels, Jurken enz. enz.
Levering van compleete Luiermanden.
J. T. H. VRIES. Schoolstraat 32.

WERKTUIGKUNDIG
EN ELECTROTECHNISCH BUREAU.
Handel in OPEL-RIJWIELEN.
L. M. VAN TETTERODE & Co.
Tasmanstraat 104.
bij de Prins Hendrikstraat. — DEN HAAG.

VLEESCHHOUWERIJ van
Gebrs. de Zwaan,
HOFLEVERANCIERS.
WAGENSTRAAT 37. Teleph. 849. 's-GRAVENHAGE.
Bevelen zich beleefdelijk aan voor de levering van eerste kwaliteit **Rund-, Kalfs- en Lamsvleesch.**

Fr. POSTMA
TASMANSTRAAT 164.
PIANO- en ORGELMAGAZIJN.
Solied adres voor stemmen.
Speciale inrichting voor reparatie.
VERHUREN en INRUILEN.

Sigaren en Sigaretten
Magazijn „WILHELMINA",
Gedempte Burgwal 39,
Den Haag.
Monsters worden gratis en franco op aanvrage toegezonden.

De Goedkoope Winkel van
H. DE LA COURT,
Hemsterhuisstraat 183.
in Drogerijen, Chemicaliën
en Wasartikelen.

E. HASE
SPUI 25a.
Pelterijen en Heerenhoeden
Sportpetten en kinderhoeden.

H. ISERIEF & Zonen.
Plein hoek Korte Poten 1--3.
Lingeriën. — Corsets.
Uitzetten. — Luiermanden.

MAISON THEODOOR.
Th. A. J. HUIJNINK.
Salon pour la coupe des
cheveux et barbe.
Specialité pour des articles de toilet.
Hofstraat 7. La Haye.

A. B. Brons.
Behanger, Stoffeerder en Beddenmaker,
Fluweelen Burgwal 9, Den Haag.
Solide afwerking Billijke prijzen.

Coiffeur. Maison Elsevier. Parfumeur.
29, BUITENHOF
(vis à vis de la vieille prison)
LA HAYE. Téléphone No. 3386.
Salon de Coiffure de Premier Ordre.
Procédé Antiseptique.
Parfumerie et Brosserie Française et Anglaise.
Grand choix d'éponges.

WESTEINDE 337.
Magazijn van Spiegels en Schilderijen.
PORTRETLIJSTEN en MORASTANDEN
in alle maten.
Alle soorten ENCADREMENTEN.
A. C. DE ROOS.

OPGERICHT 1820.
Erve J. v. d. BERGH
Hofleveranciers,
Nieuwstraat 9.
Specialiteit in
Fijne Java koffies, Java en China Theeën.

Wijnhandel.
J. R. SNOECK HENKEMANS,
Firma VOSS & Co.,
's GRAVENHAGE. — — — LAAN 10.
Telephoon 1973.
Vraagt de prijscourant.

F. HINTZE, Spuistraat 60.
Kunst- en ivoordraaier.
Specialiteit in tabaks-, sigaren- en sigarettenpijpen. Wandelstokken.
Atelier voor reparatie van waaiers, ivoor, parelmoer en schildpad.
— — — Opmaken van horens. — — —

Modes
C. SAAN, Zoutmanstraat 5.
MAGAZIJN van
gegarneerde Dames- en Kinderhoeden,
Voiles, Linten en Bloemen.

P. H. SAP,
Assistent-Apotheker en Gediplomeerd Drogist.
TROMPSTRAAT 218, — Den Haag.
HANDEL IN
Medicinale en Toilet ZEEPEN, Medicinale en Minerale WATEREN.
EAU DE COLOGNE.

Broodfabriek „DE ZEEUW", JACOB CATSSTRAAT 182 – 210.
***Specialiteit in* BRUINBROOD,**
Systeem Dr. ALLINSON.
TELEFOON 1046 **B. HUS.**
N.B. In December wordt aan de verbruikers **15 procent** uitbetaald.

J. A. VAN DE LAAK.
71 Wagenstraat 71,
Den Haag.
Uitgebreid Magazijn van alle soorten Borstelwaren, Galanteriën en Kinderspeelgoed.

J. C. FERON,
MAGAZIJN VAN MEUBELEN EN SPIEGELS.
Behangerij en Stoffeerderij.
VEENKADE 6. — DEN HAAG.

A. G. AUDIER.
Sigarenhandel.
PRINSESTRAAT 134,
Hoek NOORDWAL.

Manufacturen en Dames Confectie.
Magazijn „Prins Maurits"
PIET HEINSTRAAT 113.
Specialiteit in WITTE GOEDEREN.
Telephoon 4063.


Wed. S. CALFF.
PASSAGE 41 ROTONDE DEN HAAG.
Soliedste adres van Dames-, Heeren- en Kinderschoeisel, Kousen en Heeren Sokken. Specialiteit in Militaire Handschoenen. Atelier voor reparatie en maatwerk.

'**s-Gravenhaagsche Kofferfabriek**
TASMANSTRAAT 72.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor alle soorten Hand-, Reis-, Hut-, Mail- en Dienstbodenkoffers.
Alle reparatiën worden spoedig en net afgeleverd.
Aanbevelend **F. W. P. D. TOONEN**

J. DRIESSEN.
Poelier.
PARKSTRAAT 19. DEN HAAG.
Telefoon 3102.

BROOD-, BESCHUIT EN KOEKBAKKERIJ
Witte de Withstr. 18 's-Gravenhage.
Dagelijks versche ZOUTE BOLLEN,
KRAKELINGEN en ZOUTESTENGELS.
Wed. W. Bakker-Maas, v.h. J. J. Bakker.
Hofleverancier.

G. M. WATERREUS.
Piet Heinstraat 133.
BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor Indische Ingrediënten, Speciaal voor de RIJSTTAFEL.
Vraagt Prijscourant. Telefoon 1736.

T. H. v. WESSEL,
Sigaren Magazijn
DE INDISCHE WIJK
Bankastraat 20a, Den Haag.

Vins de Bourgogne
Lupé Chôlet
Cave chez: **Mr. P. J. Schretlen**
export. négt en vins.
Korte Houtstraat 33, Telef. 223.

A. A. BOLT,
Confiseur, Patissier. — HOFLEVERANCIER.
BANKASTRAAT 4f, 4c, 4d, 4e.
Echte Indische Spekkoek.
Ook verkrijgbaar in „BOEATAN," Plaats 9.


A. W. HEIJNEN
Noordeinde 48 — Den Haag.
ODEON SPREEK-ZING-MACHINE.

Heeren hoedenmagazijn
Jean Meyer.
Passage 49--51--52.

Firma A. L. J. & W. DE HAAS,
Vleeschhouwers. — Hofleveranciers.
35 Wagenstraat.
Hoogste onderscheiding Prix d'Excellence Zilveren Medaille v/h. Gem. Bestuur van den Haag.

Firma P. J. KOK.
Dag. Groenmarkt 38.
TELEPHOON 2508.
Spekslagerij en handel in uitsluitend 1ste kwaliteit fijne vleeschwaren.

G. BULTÉ.
Sedert 1893 gevestigd
16 Witte de Withstraat 16.
Manufacturen, gemaakte en gebreide goederen, zeil, dekens, enz. enz.
Groote sorteering, goedkoopste prijzen, stalen op aanvrage p. o.

J. KNEGTEL
IN
Gedistilleerd, Wijnen en Likeuren
Bierbottelarij.
SPECIALITEIT IN COGNAC.
Bankastraat 91. Den Haag

Dick's
DAMPPROOF BOOT & SHOES
Are Superior to all others.
Spuistraat 4. } den Haag.
Piet Heinstraat 20. } Telef. 3332.

S. NETTO,
Firma H. P. v. d. BURGH & Zn.,
WITTE DE WITHSTRAAT 36,
DEN HAAG.
Hoeden, Petten en Heeren Mode-Magazijn
Overhemden op maat, Fantasie Vesten.

Fabriek van Kantoorboeken
H. J. van Bukel,
NIEUWE MOLSTRAAT 50.
Alle soorten van Bindwerk, Etui- en Cartonnagewerk. Opplakken en Vernissen van Landkaarten.
Nette afwerking. Billijke prijzen.

J. H. F. LEMPERS,
SPUISTRAAT 68, 's-GRAVENHAGE.
Grootste sorteering in
Chineesch, Japansch, Porcelein en Delftsch Aardewerk en Luxe-Artikelen.

PAUL C. KAISER,
— FABRIEK, ELANDSTRAAT 94. —
Prinsestraat 66,
Elandstraat 94a,
Weimarstraat 35,
Heerengracht 24,
Valeriusstraat hoek Dunklerstraat,
levert alle soorten brood van de beste hoedanigheid

F. HAPPEL, Drogist
1ste Wagenstraat 63. DEN HAAG
Drogerijen, Chemicaliën, Binnen- en Buitenlandsche Geneesmiddelen, Zeepen, Eau de Cologne enz.
Specialiteit: Happel's beroemd eksteroogen- en buidelt-tinctuur f 0.40 per flacon franco p. p. na ontvangst van postwissel à f 0.50.

J. J. REESER
Piet Heinstraat 116
Elandstraat 85 en 86.
Serre-Ameublementen.

C. DONKER,
Telefoon 55, HOFSTRAAT 5 's Gravenhage
Hoofd-Agent voor Nederland van de
WAFFENRAD RIJWIELEN,
uit de beroemde geweerenfabriek te Steyr, Oostenrijk
PROPATRIA RIJWIELEN.

J. C. VAN LEEUWEN.
Tabak, Sigaren en Sigaretten Magazijn.
Nieuw Duinoord
Valeriusstraat 88

Reiskoffers. **MANDEN- EN STOELENFABRIEK** Stoelenmatten.
van **N. GERRITSMA,**
VAN DIEMENSTRAAT 82,
is het voordeeligst Adres voor Duinoord en omstreken. Reparatiën spoedig, net en billijk.

Gevestigd:
Dr. H. K. Offerhaus. **Arts.**
Nassauplein 1a.
Spreekuren: 8–9 en 1–2.
Telefoon No. 3690.

RINCK,
Hofleverancier, Schouwburgstraat 2.
Specialiteit in PORTEM., PORTEF., ETUIS, ALBUMS enz.
Billijke Prijzen.
Reparatiën enz. alles zeer solide.
Voor Indië expresse bewerking.

CENTRAAL-APOTHEEK
„De Archipel."
Javastraat 49. — Telefoon N°. 1352.
R. R. NAUTA, Apotheker.
Handel in:
Chemicaliën & Drogerijen, Verbandstoffen,
Minerale wateren en Zouten,
Homoeopatische Geneesmiddelen van
Dr. Willmar Schwabe in orig. verpakking.
Binnen- en Buitenlandsche Spécialité's
w. o. Quina Laroche per 1/2 fl. 1.—
„ „ „ 1/1 fl. 1.90
NB. De recepten worden tegen zeer billijken prijs gereed gemaakt. Indien gewenscht kunnen zij afgehaald worden, zonder verhooging van prijs.

J. J. Sand,
Wagenstraat 114, Den Haag.
Mozaïek en hardgebakken Vloertegels
voor
Kerken, Scholen, Kazernes, Stations, Villa's, Fabrieken, enz.
Verglaasde tegels voor Wandbekleeding.
Teekeningen en prijscourant fr. op aanvrage.

„PAX",
Zoutmanstraat 29, Den Haag.
Groote keuze: Tegels, Vonga's, Wandteksten op karton en glas, Photo's, chr. en fant.; nieuwste jongens en meisjes prachtbandjes, Prentb., ook chr.; inkten, lijm, schrijf-, school- en kantoorbehoeften.

MAISON DROUOT
Lange Houtstraat 7 en 2, DEN HAAG.
Telephoon 753.
GROOTSTE INRICHTING
tot compleete Meubeleering, Behangerij, Stoffeerderij.
EIGEN MEUBELFABRIEK.
Antiquiteiten en Kunstvoorwerpen.

J. BRAND,
PAPESTRAAT 10.
Tailleur pour Hommes et Dames.
Prix très modérés.

Spuitwater en Limonade
op **Kogelflesschen** bij abonnement.
Stoomfabriek van koolzuurhoudende dranken.
Laan 26a, 28 & 28a
bij de GROOTE MARKT.

Natuurlijke Bronwateren.
„Gradatio",
Amst. Veerkade 7a, Telefoon 984.
Kaiserbrunnen.

VERTIN & Co.,
Hooge Nieuwstr. 34 (bij 't Tournooiveld).
Effecten- en Administratiekantoor.
BUREAU DE CHANGE.
Abonnement voor het nazien van loten en aflosbare Effecten onder garantie, tegen eventueel renteverlies. Abonnementsvoorwaarden gratis verkrijgbaar.

Heerenartikelen.
Overhemden op maat.
Gebrs. VOGELS.
HOOGE NIEUWSTRAAT 36.
(Tournooiveld.)
Telephoon No. 746. DEN HAAG.

WASCH-
en wringmachines zijn **onmisbaar** in elke Huishouding.
Groote sorteering.
Landbouwkantoor M. J. SPRUYT,
Riviervischmarkt 9, DEN HAAG.

HET HUIS VOOR FOURNITUREN.
PRINS HENDRIKSTRAAT,
hoek W.-Pyrmontkade. — HAAG.

Specialiteit in artikelen
ter garneering van
Damescostuums, Voerings, Handschoenen, enz.

Witte Goederen.
Tricot Ondergoederen.
SCHENK & Zn.,
Veenestraat 52, Den Haag.
Lingeries.
Bébé Artikelen.

P. C. MULLER, Witte de Withstraat 103,
DEN HAAG.
RIJWIELHANDEL.
Fabriek der NOVA-Rijwielen.
Agent der TEMPO- en BRUNO-Rijwielen.
1ste Klas Reparatie-Inrichting.
Emailleeren. Verhuren. Vernikkelen.

WISBRUN & LIFFMANN,
Den Haag, Veenestraat 35.
Zijden Stoffen, Garneerartikelen,
Kant, Kantstoffen,
Entre deux, Lint, Knoopen enz.
Beste en Goedkoopste Adres voor Naaisterfournituren.

Ned. Schoen-Industrie.
Westeinde 88. DEN HAAG. Weimarstraat 18.
Grootste en meest gesorteerde Schoenmagazijnen van den Haag en omstreken. Eenig adres waar aan particulieren voor grossiers prijzen wordt verkocht. Specialiteit in platvoetzoolen ook naar gipsvorm en volgens medisch voorschrift.

TOKO BAHROE
thans gevestigd v. Kinsbergenstraat 126.
Speciaal adres voor **Boenboe en Kruiden. Samballans en Siropen.**
Aanbevelend,
W. BARNAS.

Bloemenmagazijn
van Th. JANSEN,
Koningin Emmakade 89.
Telephoon n°. 2556.
Aanleg en onderhoud van Tuinen.

Firma Wed, C. P. MIJNLIEF,
Lange Beestenmarkt 65a.
Bekroond met Gouden en Verguld Zilveren Medaille te 's-Gravenhage 1898.
Mijnlief's Kinder- en Zoet Roggebrood
aanbevolen door H.H. doctoren.
OPGERICHT 1793.

KANTOOR DER
Begrafenis-Maatschappij
„SECURITAS".
Waldeck Pyrmontkade 54, Den Haag.
Directeur H. W. MUR.
Grafkransen, Monumenten enz.

SIGARENFABRIKANT.
UITSLUITEND HANDWERK.
E. J. G. OSKAM,
Importeur van Havana-Sigaren.
Den Haag. Hoogstraat 27. *Telefoon* 2403.
Speciale verpakking voor Indiën.

D. A. Borrebach.
Coiffeur.
TOILETARTIKELEN en SPONZEN.
HOFSPUI No. 73.

K. H, BRUGGEMANS,
v. Diemenstraat 61—63.
Handel in Spiegel- en Vensterglas.
Huisschilder en Glazenmaker.

E. H. PROTZMANN.
's-GRAVENHAGE. — INGENIEUR. — HEERENSTRAAT 8.
Telephoon 275.
Electrische installaties. —
— **Electrische benoodigdheden.**

PIANO'S Verhuren. Stemmen. Repareeren.
Van Bergen Henegouwen.
Anna Paulownastraat 19.

Piano's en Orgels,
D. A. RIPPEN.
Gediplom. stemmer „Toonkunst."
Groote Markt 26a.
Betrouwbaar en voordeelig adres ook voor stemmen en repareeren.

BRANDSTOFFENHANDEL - C. AANDEWIEL
Hofleverancier van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.
Kantoor:
SUMATRASTRAAT 145,
Telephoon 1427,
's-Gravenhage.
Filiaal:
BADHUISSTRAAT 103,
Telephoon 2854,
Scheveningen.

JAC. MOULIJN,
OPTICIEN. — INSTRUMENTMAKER,
2e WAGENSTRAAT 95.
TELEFOON No. **904.**
Billijk en **solied** adres voor alle artikelen voor
ZIEKENVERPLEGING,
Hospitaallinnen, IJszakken, Windkussens, Koortsthermometers, Inhalatie-Apparaten, Medicijnglaasjes, enz.
Brillen en Pince-Nez
volgens voorschrift van HH. Doctoren.
AANLEG en ONDERHOUD van **Electrische Schellen** en **Telefoonleidingen.**

NAAIMACHINENHANDEL
v/h. A. LEWENSTEIN.
WAGENSTRAAT 18a.
Levert uitsluitend 1ste kwaliteit naaimachinen.
Gratis onderricht in het moderne borduren en stoppen.

J. F. J. BAKKER,
24 Raamstraat 24.
Handel in Koloniale waren & Comestibles
Telephoonnummer 880.
Vraag steeds:
Preanger, Java en Santos koffie.
Dagelijks versch gebrand.
Alsook de Congo Thee per ons 16—20 cts.

W. ROELOFSEN.
Columbusstraat 101.
Teleph. 2774.
Specialiteit in Indische Ingredienten.
Sambals in fleschjes en blikjes,
Palmin plantenboter, **Sportbeschuit** van de kolonie I. B. te Blaricum.

A. A. REGENSBURG
TANDARTS.
Laan van Meerdervoort 157, Den Haag.

POPPEN. POPPEN.
OUDSTE ADRES van POPPEN en POPPENKLEEDING.
Alle soorten reparatiën.
GROOTSTE SORTEERING in
echte haren- en fantasie-pruiken.
Th. A. KEET,
OUDE MOLSTRAAT 11 bij de Papenstraat.

Ch. W. GUY,
Prins Hendrikstr. 151 DEN HAAG.
Piano's, Orgels en Muziekinstrum.
Stemmen, Repareeren, Verhuren.

B. SCHOEMAKER,
TAILLEUR.
Specialiteit in Engelsche Stoffen.
Westeinde 16. — Den Haag.

SACHS & Co.
Den Haag. Rotterdam. Utrecht.
Specialiteit Hemden naar Maat.

Parfumeriën
Toilet-artikelen enz.,
E. Letitre,
Passage 13.

P. J. CRAMWINCKEL en ZONEN,
Spiegel- en Lijstenfabrikanten.
KUNSTHANDEL.
NIEUWE HAVEN 360-362, Telefoon N°. 112.
PIETHEINSTRAAT 36, Telefoon N°. 1906.

A. S. v. ECK.
KORTE POTEN 29. -- Telef. 318.
Gasfitterij.
TUINSLANGEN en SPROEIJERS,
van af 0.75 per Meter

W. PAULUSSEN
Drogist:
SPUI 156a
recht over de St. Jacobstraat
goedkoopste en soliedste adres voor Gummi- en Verbandartikelen.

Mej. W. J. van WIJK
CUISINIÈRE
OBRECHTSTRAAT 57.
Uitzending van Diners.
Telephoon 2665.

F. C. L. HASE,
Bontwerker.
OPGERICHT 1868.
Fabriek en Magazijn van Pelterijen.
Speciale Heerenhoedenmagazijn.
Lange Poten 17.

DIENSTBODENKANTOOR
„EURÉKA"
Tasmanstraat 65
DEN HAAG.

Vitrauphanie of Glaspapier
voor horren, puiramen, enz.
H. J. T. MATVELD,
Wagenstraat 127,
eenig filiaal Zoutmanstraat 56.

. M. van STEENBERGEN
Groothandel in Aardappelen.
Korte Groenewegje 122—125.
Teleph. Interc. 1989. Telegramadres Steenbergen Haag.
Levering bij minstens een ½ H.L.

S. SPIJER & Co.
Magazijnen in Goud, Zilver, Diamanten.
26 Spuistraat 26 — 7 Schoolstraat 7
hoek Passage. — over de Vischbanken.
'S-GRAVENHAGE.

L. A. GIRCOUR
Specialiteit in
Fransche Cognac en Wijn.
Handel in Gedistilleerd en Bieren.
Korte Hoogstraat 11.

„TRANSVALIA".
Prins-Hendrikstraat 74.
Dr. Jaegers zuiver wollen ondergoederen.
Dames-modeartikelen.
Geconfectionneerde ondergoederen.

Rijwielfabriek en Magazijn BOSCHHOEK.
Gevestigd sedert 1899.
François Valentijnstraat 177,
hoek Anna van Buerenstraat.
Reparatie-Inrichting voor alle bestaande merken van Rijwielen.
Agentuur van 1e Klas Engelsche en Duitsche Fabrieken.

P. F. A. SCHREINER
Behangerij. — Stoffeerderij.
Compleete Meubileering.
Bedden- en Meubel-Magazijnen.
Zoutmanstraat 18-20, DEN HAAG.
Telephoon 1864.

Kon. Nederl. Mandenfabriek
FERD. VAN VLIET.
Noordeinde 158.
Interc. Telefoon **3160.**
— **REPARATIE-INRICHTING.** —

Blauwe Hondje.
Groote verscheidenheid in
BINNEN- en BUITENLANDSCHE
SPECIALITEITS-GENEESMIDDELEN.
Vlamingstraat 42. — Telef. 1955.

MODES.
Mad^elle^ P. J. H. SPITS,
Hofspui 9A. Westeinde 187.
Dames- en Kinderhoeden-Magazijn.

De „Kaplaars"
Herderinnestraat 9,
den leden aanbevolen.

Magazijn in Gas-Artikelen,
Wasch-Artikelen, Badtoestellen,
Sanitaire-Inrichtingen, enz. enz.
Lood- en Zinkwerken.
Aanleg van Electrisch Licht, Electrische Schellen en Huis-Telephoons.
J. VAN DER SPEK,
BALISTRAAT 4.
Telephoonnummer 1371.

SOLIED en GOEDKOOP
BEDDENMAGAZIJN
van A. KRAAN
ZUIDWAL 42.
Telephoon 1998.

SERVICE ANTISEPTIQUE.
Voor een vlugge en nette bediening bezoeke men de **KAPSALON** van
Molenstraat 50. ***J. P. HUMEL,*** 's-Gravenhage.
Abonnement: { 14 maal scheren f 1.—. 7 maal haarknippen f 1.—.
Specialiteit in **eau de cologne** 4711 en het **Indische merk H en S.**

Maatschappij „NUTRICIA"
ZOETERMEER,
Filiale Den Haag: Piet Heinstraat 102a.
Telephoon 1739.
Roomboter, Gehomogeneïseerde Melk en Room, Kindermelk systeem Prof. Backhaus.
Leveranciers Rotterdamsche Lloyd, Stoomvaart Mij Nederland, Etat Indépendant du Congo, enz.

Gebr. UITERWIJK.
Piet Heinstraat 99. — 's-Gravenhage.
Telephoon 3413.
Huishoudelijke Artikelen.
Haarden, Fornuizen,
Kinderwagens en Sportkarren.
Smederijwerken, etc.

Firma Gebr. KALSE,
Vlamingstraat 41. Den Haag.
KANTOORBOEKHANDEL.
Specialiteit in Lederwaren.
KOFFERS. TASSCHEN.

FABRIEK
VAN
Gaskronen, Kandelabres, Appliques.
Kopergieterij. Koperdraaierij. W. J. Schuling. Koperslagerij. Koperdrijverij.
Paveljoensgracht N°. 29a.
FILIAAL: KORTE HOUTSTRAAT N°. 2.
BIJ HET PLEIN.

B. DERKSEN,
Brood- en Beschuitfabriek „de Oude Vette Hen".
Hofleverancier.
Telephoon 2480. Oude Molstraat 8.
DEN HAAG.
Gewoon en Luxebrood, Beschuit, Krentenbrood enz.

Begrafenis-Onderneming
van D. J. JOUVENAAR.
Hoofd-Kantoor: Veenkade 56.
Specialiteit in GRAFHEKKEN.
ZERKEN en MONUMENTEN.

Croes & Co. — Spui 231.
Fabriek van Koper- & Blikwerken
BLANK, GELAKT en VERNIKKELD.
Gegalvaniseerde artikelen voor
HOENDERPARKEN.
alles volgens opgaaf of teekening.
Magazijn van Huishoudelijke Artikelen.
BINNENKISTEN VOOR INDIËN.

VAN RIJSWIJK & ZOON
Hofleveranciers.
Veenkade, Kettingstraat n/d Passage
Bloemwerken van Kunst en Smaak.
AANLEG en
ONDERHOUD van TUINEN.
3340 Telefoon 2875.

HAUTE NOUVEAUTÉ
IN
ENGELSCHE STOFFEN.
C. A. JANSEN.
TAILLEUR.
WAGENSTRAAT 81. — DEN HAAG.

G. J. R. VAN DER GAAG & Zn.
Drogerijen. — Chemicaliën.
Pharmaceutische Specialités.
BAD-, TOILET-, WERKSPONSEN.
Eau de Cologne.
27 GROENMARKT. Telephoon 2512.

Wat onze klanten zeggen!
Zij, die eenmaal hun
Schoenwerk
gekocht hebben bij
„DE CONCURRENT"
45, VLAMINGSTRAAT 45,
KOMEN STEEDS WEDER.

Filiaal van
G. C. SMEELE,
Stoomgrutterij en
Mosterdfabriek.
Vogelzaad en Voerartikelen.
Weimarstraat 54.

Wat is Cera?
Het geheim van den meubelmaker. Het eenige product dat bewezen heeft geschikt te zijn voor het onderhoud van uwe meubelen.
Uitsluitend verkrijgbaar in flacons van 15 en 25 cent bij: **W. H. van IJsselstein**, drogist **Spui 256** tegenover de Bierkade.

Ch. F. RIJKEN & Co.
Pianofabrikanten. — Hofleveranciers.
26 Nieuwstraat 26. — DEN HAAG.
Magazijnen van Amerikaansche, Duitsche en Fransche Vleugels, Pianino's en Orgels, in verschillende prijzen, stijlen en houtsoorten.
PIANINO's, speciaal voor het tropische klimaat vervaardigd, in verschillende prijzen voorhanden, welke met certificat d'origine en garantie verkocht worden.
Fabriek speciaal ingericht voor Reparatiën.
Ruime keuze van Huurinstrumenten.
Stemmen, Repareeren, Verhuren.

Distilleerderij „DE POSTWAGEN".
Depot Kranestraat 80.
INMAAK-BRANDEWIJN,
per Liter ***f0.75*** en ***f0.80.***

R. BERKENBOSCH, firma H. Spaan
levert steeds prima kwaliteit
Melkbrood.
Korte Beestenmarkt 2. Teleph. 1970.
Reinkenstraat 45. Gedempte Burgwal 31.
DEN HAAG.